

ИЗ ТОПОНОМАСТИКЕ ЈУЖНЕ СРБИЈЕ

II СКОПСКА КОТЛИНА

1. ОПШТЕ ПРИМЕДБЕ

Ова је студија резултат путовања што сам га подузео у септембру (2—25) год. 1929 по Скопској околици у циљу лингвистичкога проучавања овога краја.

Принципи по којима сам у овом крају купио топонимастички материјал исти су као и раније у пределу Прилеп—Битољ.¹ Да би се тачно знало где се топоними налазе, испитивана су места прво према сињору села, а затим унутар његова сињора, и то према гледиштима што означају (њиве, пасишта, места за трла, врсте терена итд.). Све је то речено код свакога назива колико је било од потребе за разумевање значења. Да би се добио поуздан облик, како се говори у дијалекту села, испитивани су само кметови и други становници села.

За основицу узета је карта нашег Војно-географскога Института, лист *Скопље*, издање 1928, размер 1:200.000. Отступања, поправци итд. у погледу бележења места тачно су назначени у студији.

Турске и арнаутске речи бележио сам срп.-хрв. латиницом, јер ми се то чинило најједноставније. Само сам за турски полуглас, који г. Мајер бележи са грчким *ε*, ставио ипсилон² (*y*), и сем тога још унео из немачке латинице *й*. Код арнаутских речи узео сам за интерденталне њихове спигланте *th*, *dh*, како их пише и данашња арнаутска латиница. Из исте латинице још сам примио за њихов полуглас, који овде најчешће испада, *џ* данашње арнаутске латинице или га уопште нисам писао кад га нисам чуо.

Што се тиче писања словенских топонима овога краја, мислим да се може потпуно постићи сврха тачног бележења нашом ћирилицом или латиницом, имајући дакако у виду, на пример, посебност македонског изговора сугласника *ћ* и *џ*. Највећа је неприлика у погледу бележења акцента. Ја сам, разуме се, бележио на путу акценте према моме уху навикнутом на срп.-хрв. штокавски акценат. Због несташнице довољног броја типова у штампарији, морао сам напустити бележење акцента пригодном слагању првога чланка.³ Овај пут сам се одлучио, како би олакшао слагање, само на бележење места акцента, а не његове квалитете. Где сам год на путу забележио акценат, то је у студији означено другојачијим типом; на пример у топониму Каршијака, дебље а означаје само место акцента и ништа друго.

Што се тиче имена извистилаца, који су ми што саопштили, мислим да их не треба наводити поименце. У студији што је спремам о именима македонских сојева (*кабиле*) и онако ће сва интересантна имена бити посебице третирана. Цитирање врела овакове природе мислим да је сувишно. У осталом, требало би имати за то сагласност и самих испитаваника.

¹ Упор. *Гласник* II, 277 сл. и XII, 193 сл.

² То сам учинио због тога што штампарија нема латинскога *i* без тачке. Овако пише овај глас данашња турска латиница. *й* пишу данас и Турци.

³ *Гласник* XII, 193—215.

2. ЧЕТИРИ ПРАВЦА ТОПОНОМАСТИЧКОГА ИСПИТИВАЊА

Топономастика је једна млада научна дисциплина. Код оваквих наука добро је најпре одредити интерес испитивања. Како ова наука захтева не само кабинетско испитивање, него и, нарочито, рад на терену, неће бити излишно да одмах обележим правце у којима се кретало моје путовање и коју су интересантност за топономастику показивали они терени куда сам пролазио.

Први правац је водио кроз т.зв. Каршијаку. Пут по Каршијаци (ном. *Каршијака*), крај иза Воднога, за топономастичара је од нарочитог интереса због тога што води преко некадашњег манастирског насеља Свете Петке, где данас станују Арнаути муслимани који дођоше овамо од Дебра, Реке и даље од Љуме, затим преко села *Јаболци*, где данас живе у симбиози Словени и Арнаути, па преко седишта општине *Доржилово* по крају торбешких села, где се данас налази интересантан диалектички анклаве, што га сачињавају села *Доржилово*, *Елово* и *Хумово* (*Торбешија*).

Овај дијалектички анклаве сачињавају ђумурџије Торбеши, словенско пучанство муслиманске вере које је дошло из Горње Реке више Дебра у исто време када и Арнаути.

За њих околни Арнаути у Црном Врфу vele да „*Torbešit folin bošnakče*“, т.ј. да говоре босански. Тако исто vele и у Елову: „*Дедовцише*“ наши говорили су босански. Како је дошло до овога чуднога назива за њихов диалекат, није се могло сазнати од њих самих ни након боравка од готово осмице дана међу њима.

Веома је вероватна супозиција г. Радовановића да су тај назив научили прво Арнаути а онда и сами Торбеши, муслимани, у турској војсци, где су већином босански муслимани говорили „босанче“. Како су Торбеши једини Словени муслимани у овим крајевима, лако је појмити што су Арнаути као турски војници пренели назив језика босанских Муслимана и на њих.

За њих постоји у Ракотинцима и Говрљеву предање да су се истурчили за торбу урде, што су добили као награду. У ствари је то само тумачење њихова данашњег имена према народном етимологисању. Вероватније је да је њихово име настало од турскога бројења *dört-beş* (4—5) као и име *Цинџар* што настаде од *цинц* „пет“.

Крај зван Каршијака иза Воднога махом је брдовит. Како на овом терену има данас много Арнаута који дођоше овамо од Дебра и Љуме у новије време, ваљда истом према концу 18 века, да обрађују турске чифт-лике (овде *чивлак*), намеће се топономастичару питање да ли има трагова њихову језику у називима положаја у данашњим њиховим седиштима.

Ови су Арнаути сачували до данас убеђење, управо као и они што станују у низу села на путу ка Тетову да је најлепши арнаутски језик онај који се говори у Елбасану.

Као правило може се поставити да Арнаути скопске котлине не дадоше ниједнога имена за насеља. Ако има трагова њихову језику у топономастици, то се односи само на обрађене честице, на зиратну земљу, на оно што немачка топономастика зове „*Flurnamen*“.

Други важан правац за топономастичара који испитује називе у овим крајевима јесте пут што води из Скопља ка Тетову. Овај пут иде кроз тзв. *Дервенџи*, турски веома чест назив за пролазе кроз уске и дуге долине и кланце. Обилних потврда наћи ћемо за њ баш у Скопској котлини. Још за турскога времена држали су Арнаути овај пут чврсто у својим рукама. И саме турске власти, ако су хтеле да иду у Тетово, морале су за своју сигурност прво да узму бесу од Арнаута по Дервенту. Успомена на арнаутске разбојнике из Матке још је и данас жива у арнаутској традицији, у њиховим народним песмама, не само у селима по Дервенту, него сиже све до Патишке преко торбешких села. И овде је топономастичко правило исто као и у Каршијаци. Арнаути не стварају имена за насеља. Они преузимају словенска. Ово правило вреди, у осталом, у великим потезима не само за

ТОПОНОМАСТИЧКА КАРТА

СКОПСКЕ КОТЛИНЕ

Размер 1:400000

Шар Плани.

Тетово

Изседен

Скопска Црна Гора

СКОПЈЕ

Сува Гора

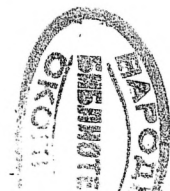
Марашица

Велес

Гумач:

- српска насеља
- арбанаска насеља
- △ османлиска насеља
- ⊙ српска и арбанаска насеља
- ⊕ српска и османлиска насеља

----- границе појединих мањих области

сву Македонију него и за читаву данашњу Албанију где је Словена у великој мери почело нестајати од 16 века даље.

Трећи правац, који је у Скопској котлини за топономастичара интересантан, иде од Скопља равницом према Пчињи, и то баш због тога што иде равницом. Треба, наиме, нарочиту важност посветити именима у равници да се види нема ли какве разлике према брдским именима.

Четврти важан правац води топономастичара од Катланова преко Коњара на Крушје и Дивље у правцу ка Куманову. Овај је правац интересантан због тога што у Доњим и Средњим Коњарима, у неким селима тзв. Каргалака (само делимице) и у покрајном селу Крушју станују Османлије од којих мушкарци тек данас научише срп.-хрв. књижевни језик, а за турскога времена нису говорили ни домаћи словенски дијалект. Овде не вреди исто топономастичко правило као и код Арнаута. Они стварају и имена за насеља, а не само називе за зиратну земљу.⁴

Ми ћемо да огледамо топономастику Скопске котлине у ова четири правца. Окарактерисати ћемо је према оним именима која су посве јасна. Она која су нејасна, забележити ћемо само и препустити каснијем испитивању њихово тумачење.

3. ПРОБЛЕМИ ТОПОНОМАСТИЧКЕ СТРАТИГРАФИЈЕ

Наш интерес иде, као и у првом чланку, у два правца. Треба, прво, објаснити проблеме из топономастичке стратиграфије, то јест одредити колики је елеменат словенски, а колики је несловенски и на што се односи.

Други правац топономастичкога истраживања иде за објашњењем топономастичких основних речи.

Миклошић је у својим познатим топономастичким студијама само скицирао словенске топономастичке типове колико их је могао сазнати из писаних врела. Његов посао треба продубити у правцу историском и на терену да би се могло тачно утврдити које су најстарије словенске топономастичке речи, а које млађе и за што се употребљавају још и данас.

Пре свега треба решити проблем који поставља топономастичка стратиграфија.

Скопска котлина која садржи важно варошко насеље Скопље сачувала је, за разлику од осталих крајева Јужне Србије, до данас неколико претсловенских имена.

Важно дарданско насеље, које Римљани назваше у плуралу *Scupi*, гер. огит,⁵ сачувало се до данас у словенској адјективној изведеници с помоћу

⁴ Ова студија, према томе, не приказује топономастику читаве Скопске котлине. Нисам доспео да се бавим топономастиком Скопске Црне Горе. Нису испитивана у овом правцу ни нека важна насеља као *Таор*, *Драчево*, *Раише*, *Кондово* итд. Непоспела је остала и топомастика самога Скопља и његове непосредне околице.

⁵ О линвистичким проблемима које износим овде писао сам у *Beiträge zur thrakisch — illyrischen Ortsnamenforschung*. 1. *Scupi*, Веџерјавџ, Таорџијон und Pulpudeva. *Zeitschrift für Ortsnamenforschung*, VII, 34—55, 160—162. На овај мој рад дао је проф. софиског универзитета г. Стој. Романски приказ полемичке нарави у *Македонском Прегледу*, VIII, стр. 152—158 са франц. садржајем на стр. 210—214. У овом приказу остаје аутор, у главном, код свога ранијег мишљења. Устаје, најпре, против мојега тумачења данашњега вокала *о* у *Скопље* из старијега лат. *й* (преко полугласа *ѡ*) као у *Pulpudeva* > *Пловдив*, а за тим, против идентификације дочетка *-ђе* или *-ље* са посесивним адјективима средњег рода, јер, вели, „Скопѡ забравя, че думата *миѡшо* въ значение на *градѡ*, толкова обикновено въ западнославянскитѣ езици, въ българския езикъ — и въ Македония — не съществува“ итд. Док је раније тврдио да је *о* настало под уливом народне етимологије према глаголу *сѡ-кѡйѡши* (упор. *съкопавати* *destruere* код Миклошића, сада види у нашем *о* исти вокал као у вулгарнолат. *Scopina civitas*. То не може бити, јер затворено лат. *о* даје у нас полуглас *ѡ* или *у*; упор. *Bononia* > *Бѡдинѡ* или *Salona* > *Солун*. Што се тиче речи *мѡсто*, она значи не само *град*, него уопште *јоси*, настањено место* (тако већ у Остромирову јеванђељу). Ова општа слов. топономастичка реч подразумева се често баш у именима места слов. језика на Балкану, упор. у Црној Гори *Вуциње* за *Оцињ* (или *Улицњ*) из лат. *Ulciniū* итд. Према њој мењају често род месна имена адјективне природе: упор. *Градишка* и *Градишко*, *Брчка* и *Брчко* итд. Нарочито се мора истаћи да су баш бугарска и македонска адјективна имена редовно у ср. роду: *Тѡрново*, *Орѡхово*, *Крушево* итд., чито ради тога што се увек има подразумевати мѡсто „настањено место, село, варош, град“ (упор. *Мажу-*

суфикса — *јѣ*⁶ и средњем роду јер се има подразумевати општа словенска реч за сеоска и варошка насеља *мѣсто*. Замена *о* за лат. *ѣ* је правилна у овим крајевима где имамо и за бѣзъ *бозој* или *бозоина* (Добри дол, Рако-тинци), *бочва* за *бѣчы* (Шишево, Јаболци).

И друга два дарданска насеља позната из Прокопија Βεδεριανᾶ и Ταυρῆσιον сачувала су се до данас као *Бада(е)р* на Пчињи (*Бадар* према изговору у Катланову) и *Таор* на Вардару.

Суфиксе у овим речима зацело нису испустили Словени него, пре њих, романизовани Дарданци. Суфикси *-ήσιον* и *-ιανᾶ* могли су бити по постању и дардански, али их је романизовано пучанство могло помешати с познатим латинским суфиксима *-anus* и *-ensis* (у вулгарнолатинском *-esis*, у којем је облику прешао у средњегрчки или византиски језик) и испустити.

Да је Скупи припадао заиста у сферу латинскога језика на Балкану, то утврђује, прво, латински назив који му даје цар Јустинијан. *Justiniana prima*, а не, како би се према грчком језику очекивало, *Justinianopolis*, бележи од речи до речи баш Прокопије.

Топомастичка стратиграфија поставља у Скопској котлини још један проблем који треба решити. Куда год Словени долазе у време своје сеобе, они задржавају несловенска имена већих река. Тај закон није одржан у Скопској котлини. Пита се с правом, зашто није одржан? Главна река не носи више назива из старине *Ἀξιός*, који је вероватно припадао језику античких Македонаца.⁷ Данас се зове у народу само *Вардар*.⁸ Али овај назив не може да буде стар, барем код Словена не, јер не позна тзв. словенске ликвидне метатезе која се налази и у именима старих река, упор. *Almus*, данас *Лом* у Бугарској, *Млава* од мизијске речи *Malua* (упор. *Dacia malueensis*), *Плива* од илирске речи *Pelua*. У Епиру су Словени претворили старо епирско име *Ἀῶς* у *Војуша*, а овде нема ни трага више староме *Ἀξιός*. Ако се овај назив чита на данашњим грчким географским картама,⁹ то је само вештачко јелинизовање као и *Ἐδεσσα* за наше *Водеи* или као *Ἀλιάκμων* за наше *Бистрица*, на којој је Константинова Србица (Σέρβια, тур. Серфице).

Зашто је нестало старога македонскога назива *Ἀξιός* и зашто је замењен рецентнијим називом Вардар који су Словени морали примити из несловенске средине, од Турака или преко грчких манастира?

Изгледа да Словени нису имали потребе да одрже стари назив због тога што је Вардар једина велика река у правцу према Солуну. Због тога није постојала потреба за посебно име којим би се требала разликовати ова река од друге. У јадранској се зони, која је сиромашна великим рекама, опажа тенденција да општа реч *река* достаје за ознаку. У прво доба ова општа реч могла је достајати и бројним словенским племенима која су се, према византиским писцима, настанила око Вардара. То је једно. А друго је, да у доба сеобе Словена у ове крајеве реч *Ἀξιός* или *Ἀξιός* није вероватно ни постојала. Из Прокопијевих се, наиме, навода може закључити да

ранић, *Prinosi* 669 и *Ак. Рј.*, VI, стр. 802). Да је Скопље реч адјективног порекла, доказује баш облик Скопља код Даничића, *Рј. из књижев. слар. српских* s. v., чиме се уједно доказује да спентетско *л* није „свсемъ нова срѣбската форма“, како вели аутор, и да није направљено према *Поморавље, Посавље*, како тврди даље на истом месту. У осталом, из ове ћемо расправе видети да спентетско *л* познају у близини Скопља већ Скопска Црна Гора и Которци. У даљој адјективној изведеници губи се стари адјективни дочетак *-ѣј* и узима се само нови *-ѣск*. Адј. *копѣскъ* долази у *Monumenta serbica*. То је због тога што су два адјективна суфикса сувишна.

⁶ Овај суфикс испада у даљој адјективној изведеници *скојски*. Вук има *скојаљски* без испадања.

⁷ Упор. Дечев, *Axios, Zeitschrift für Ortsnamenforschung*, VII, 193—199.

⁸ Упор. Дечев, *Vardarios, Zeitschrift für Ortsnamenforschung*, VIII, 193—205. Име долази први пут г. 1020 у грчком писању *Вардаријос*. Проф. Романски зна да се Вардар зове још и нашим називом *Велика* (упор. *Македонски Преглед*, VII, стр. 4 и 179). Не знам где се тако говори данас. Оваки је назив доиста могућ. Карта нашега генералштаба зна за притоку Треске која се зове *Велика река*.

⁹ Упор. J. Sarris, *Ὁ νέος ὁφισματικὸς χάρτης τῆς Ἑλλάδος*.

се је **Aξιος* у његово време звао *Ρήγιος*,¹⁰ а ова је реч Словенима могла звучити као *рѣка*. Један приток Вардарев зове се и данас само *Маркова река* код Драчева, која је сачувала успомену на Марка као и Марков манастир. Река на којој лежи Куманово, а утиче у Пчињу зове се само *Кумановска река*. У овој ћемо студији видети да је овакав општи начин називања река у Македонији веома раширен. Овако поступају и Арнаути. Приток Треска која се излева у Вардар зове се арнаутском речи *Фуш*. Овом истом речи зову и Арнаути у селу Николчане читаву скопску равницу што се пред њима простира, јер *fušë* значи у арнаутском уопште „равница, поље“.

Називи већих притока Вардара — *Треска* и *Пчиња* очито су словенски, уза све што не могу још за сада да посве поуздано објасним њихова значења.

Треска ће бити зацело у етимологичкој вези са именима наших назива за узвисине *Трескаец*, *Трескавац* итд.¹¹ Узвисине су извржене громовима, и могу бити назване према *Трѣскъ* у значењу: „fulmen“. То значење не пристаје за реку. Али *Треска* као опште име значи, према Вуку, у Дубровнику „бука“. У народним приповеткама вели се: „од велике уке и треске и сав се царев двор затресе“. Овај назив пристаје реци која се пробила кроз горске теснаце.

Назив *Пчиња* долази на срп.-хрв. територији још као назив реке која се код Колашина слива у Тару, а друго јој је име *Бистрица*. Да се по Пчињи зове и читава област овако, то је код Словена нешто сасвим обично. Они по рекама свуда радо називају и крајеве у којима станују. За то се човек од Пчиње зове *Пчињац*. Изгледа ми веома вероватно да је и овај назив метафоричан као и горњи јер стоји место *Пишиња* у средњем веку (упор. Даничић, *Рјечник из књиж. сѣлар. срѣских* II, 517), а ово можда место **Псиња* „пасја“, тј. река. Али нема потврда за *Пишиња* место **Псиња* или **Пциња* (упор. *йцуале* за *йсовали* и селу Јаболци), а исто тако ни за *Пчиња* место *Пциња*. Оно *йч* место *йш* или *йс* могло би се тумачити на основу асимилације спиранта према дочетном палаталу.¹² У македонским говорима налазимо врло раширен фонем *йш* > *йч* > *ч* у речи *ченка* за кукуруз. Ова је реч истога постања као *йшено*, *йшеница*. Из тимочко-лужничкога наречја забележио је Белић *йченица* за *йшеница*. Ако је ова претпоставка исправна, а даће се верификовати, ако ко потврди назив **Псиња* или **Пциња* код народа око Пчиње онда је постање сасвим јасно. Реч би била у том случају адјективна изведеница од *йѣсѣ* „пас“, и то најпре спомоћу суфикса *-јѣ*, а онда са адјективним суфиксом *-ињи* (као у *очињи* од *око*), и значила би „пасја река“. Тако је ова је река могла бити названа због тога што поплављује земље. Али тумачење није извесно због тога што адјектив од *йѣсѣ* не гласи у овим крајевима *йеши*, него *йеси*, упор. назив *йеси дрен* за *viburnum* у селу Јаболци.

Крајем 14 века (1392 г.) долазе на ову територију Турци. Њихова управа остаје овде све до г. 1912. Настаје друго важно питање из топономастичке стратиграфије. Треба знати колико је њихова власт утицала на географску номенклатуру овога краја.

Важно је забележити да у Скопској котлини, за разлику од осталих крајева по Балкану, ни Турци не стварају својих назива за варошка насеља, као нпр. *Калкан делен* („пробушен штит“) за *Хиџџово*. *Скојѣ* су они назвали према словенскоме локативу *въ Skop'i* (и данас се говори у неким селима Каршијаке са испадањем полуконсонанта *j*: *Скојѣ*, нпр. у Пустој Брезници, док се у Сопишту, Горњем Соњу итд. вели *Скојѣ*) *Üsküb* управо

¹⁰ *De aed.*, (Бон. изд.), vol. III, 276, 16 вели да *Ρήγιος* тече недалеко Солуна. На ушћу је Јустиниан саздао кулу *Ἀρταγέλιον*. Не може бити сумње о томе да се ради о Вардару. Нарочито се истиче да тече плодном равницом.

¹¹ *Гласник*, књ. XII, 198. Упор. рум. име места исте природе *Fulgerișul* (Băcau, Buzau) од глагола *a fulgera* „грмети“, „севати“, Ј. Јордан. *Rumänische Toponomastik*, стр. 158.

¹² *Пас* као топоним даде се на срп.-хрв. територији потврдити доста рано. Назив *pro-montorium qui dicitur pissi rit* за Пасји рат је из г. 1080; налази се негде у Пољичком приморју код Сплита, в. Рачки, *Documenta* стр. 129.

онако како направише од грчко-латинске речи *commercium* > *хѣмѣрѣи* > *gümrük*, од чега настаде у Босни и другде на Балкану *ђумрук*. И сами Словени често преузимају овај турски назив. Тако се у Босни чује код муслимана *Ушћуј* и *Ушћујлија*.

Нарочито ваља забележити да су Турци у Скопској котлини дали важних назива за крајеве. Од њих је *Каршијака*, назив за сва села, словенска и арнаутска, иза Воднога. Очигледно је, прво, да се у овом називу сакрива турски адверб и препозиција *karšu* или *karşı* „le côté opposé, vis à vis, en face, contre, vers“ (Ценкер). Тај се адверб налази и у свим балканским језицима. Наставак *-јака* могао би бити наш. У Сопишту сам, наиме, забележио ову препозицију у облику *каршија*: *Ја сум од Вардара каршија ова сѣрана*, према томе је на *каршија* могло да дође још наше *-ка*. Упореди *Karşı mäle* „противна махала“, назив махале у селу Крушје где се говори турски. Али, ћемо ниже наићи у блатским селима скопским на турски топоним *јака*,¹³ који значи „страна брда“. Врло је вероватно да ову реч имамо и овде. Сложеница *karşı-јака*, према томе, значи противна страна брда (подразуми брда Воднога).

Други је турски назив краја *Каргалак* за цео предел од Шамака на север, од Вардара према Пчињи на десну страну. То је изведеница са веома познатим и раширеним суфиксом *-лук* од *карга* „чавка“. Крај је назван због тога тако што се тамо радо скупљају чавке, јер је у близини мочваран терен. Могао би бити то и шаљив надимак за људе. *Каргалак* сачињавају ова села: *Ајвајшовце*, *Бунарџик*, *Мршовци*, *Хаџалари* (данас Александрово), *Бујковци*, *Бучинци*, *Теђија* (турска), *Дељадровци*, *Агино село*, *Романовци*, а ваљда и даље, што би требало установити. То је један од четири краја уз скопски Вардар: *Црна Гора*, *Преко-Вардар*, *Блајто* (говори се и *Блајија*) и *Каргалак*. Ниже ћемо видети да се реч *Каргалак* употребљава у неким селима и као име честица на сињору, дакле као „Flurname“, како кажу Немци. Блаћани веле за Каргалачане „зборат по каргалачки“.

Трећи је турски(?) назив краја *Шамак*. Овако се назива читав мочварни крај од леве обале Вардара до Катлановскога језера. Реч *шамак*¹⁴ „juncus, шаш, сита, макло“ ушла је у наша наречја ових крајева: *шамак је шанок како шанки сиџи*; *џраи се јажџици за врзујење жиџо* (Сопишта).

У погледу топономастичке стратиграфије Арнаути су само у толико од важности што су сачували стари назив за варошко насеље Скопље тачно према законима свога језика. Њихов се назив *Škir* од слова до слова покрива са латинско-дарданским *Scupis* и никако се не оснива на словенском или турском облику. Ова чињеница од важности је за питање где је било најстарије седиште Арнаута. Јоклова хипотеза¹⁵ да је то била Дарданија добива овом констатацијом на вероватности.

Сем ове тачке немају Арнаути готово никакове важности за топонологију Скопске котлине. Ниже ћемо видети само нека арнаутска имена честица у селима где данас има Арнаута. Права арнаутска имена насеља ваља тражити око Крује и Призрена. На црту Круја—Призрен повукли су се Арнаути из Дарданије одмах након сеобе Словена у ове крајеве и остали на њој у старој српској држави. Са ове се црте они селе истом касније за турскога времена натраг у ове крајеве и једино код Скопља пређоше и на десну обалу Вардара. Ни на једној другој тачци не прекорачише Арнаути Вардара, док путем Епира стигоше и на југ далеко у данашњу Грчку, све до околине Атине и чак и у Пелопонез.

¹³ Redhouse, Turkish and english lexicon, стр 2189 дефинише ову реч овако „the skirt of a mountain, border of a sea, river, or district“.

¹⁴ Реч *макло* за „juncus“ чуо сам у Вепрчанима. Реч *шамак* нисам могао наћи у турским речницима који су ми приступачни. Због тога није сасвим извесно да ли је то заиста турска реч.

¹⁵ Ebert's Reallexikon der Vorgeschichte, I, стр. 91 сл. s. v. Albaner.

4. ПРЕДЕО ОД СОПИШТА ДО ДРАЧЕВИЦЕ.

Након што смо овако обележили проблеме из топонимастичке стратиграфије Скопске котлине промотрићемо топонимастичке основне речи идући од села до села у она четири правца што их горе назначисмо.

Већ сам назив брда код Скопља садржи стари словенски топонимастички тип. По свим словенским странама називају се локалитети (брда, чак и крајеви) у чистим адјективним изведеницама. *Водно* значи „водено брдо“ управо онако како *Воден* у Грчкој (данас службено *Εδεσσα*, у просто народном грчком говору *Βόδνα*, исто тако и цинцарски, према слов. генитиву) означаје мочваран, воден крај у којем је насеље.¹⁶ Антитеза је називу *Водно* име брда *Жеден* с том разликом што уз *Водно* треба подразумевати мјесто или другу коју географску именицу средњег рода а код *Жеден* само *брѣгъ* (упор. ниже *Бел брег*).

Прво насеље у Каршијаци је *Сойишиће*, од чега гласи адјектив: *Сойишко местио*. Са истим суфиксом имадемо у овом селу и назив поља *Рамнишића*,¹⁷ која су „сопишки и соњански“, (пл. близу Мајдана где се вади „песок“) од „раван“ како се често називају равнице. Друга су јасна имена: *Каменик*, *Турски камен*, *Дабишов камен*, од старог личног имена *Дабиша*¹⁸ које данас не нађох више у овим крајевима.

Забележити још треба старе наше речи: 1. за шуму: *Забел сойишки* (*Горњи и Доњи*)¹⁹ и прѣстъ „*hutus*“, *ѣрс* је назив за глинац у Маћедонији (у Тиквешу зове се камен који се распада *ѣрслик*).²⁰ *Црвена ѣрс* с друге стране, названа овако јер је терен иловаст. Код локалитета *Бел крс* (ту је заиста крст) налази се *даб* (= дуб) код којег се моли бог да „дош врне“. Уз брдо је *Приѣор*, непозната реч. *Присојница* је окренута према сунцу, уз њу је *Осојница* и *Присој* (према *Бел крс*). Место где се два пута унакрштавају зове се *Чейшири ѡиша*.²¹ Од општине Ракотиначке према Сопишту налази се преседлина *Веѣрила* (пл.), названа овако јер ту често ветар дува. Туда иде пут за *Говрљево*, о чему ће бити ниже реч. Јасан је назив *Три дабја* „три дуба“ за малу шумицу које данас никако нема. *Сойишко* од *Ракоѣинечкога* дели брежуљак *Цигуроо* (*в* се не чује) *јајце*.²²

Сва су ова имена што се налазе на сињору села јасна, само је теже објаснити значење имена насеља *Сойишиће* (или у пл. Сопишта) и *Ракоѣинци*. Последње изгледа да је назив некога старог фамилискога насеља. Суфикс *-инци* чест је баш у именима маћедонских насеља изведених од личних имена. *Ракоѣа* изгледа као лично име за које не налазим потврда. Суфикс у *Сойишиће* исти је као и у *Јаболчишиће*. Сопиште је изведеница од глагола *сойѣши*, не у значењу „певати“, него „задухати“. Сопиште према томе, означаје слабо приступачно насеље у брдовитом терену до којег се треба „задухати“ док се дође. У говору села постоји *сойец* „*кои држи сѣрана*“.

За насеље *Добри дол* извештава пољар да се зове тако због добре земље.

С ове стране Маркове реке налазимо још ове називе: *Преку дол*, *Преку риѣ*, *Цигански гробишића*, *Гола Рудина*, *Кочо ѡадина* (тј. *Кочова*, о је настало из стезања од *оа*), *Пиѣома руѣа*, *По рогои* (тј. *рогови*) *чуки*, *Паргои* (у Скопљу има лице које се зове Парго) *чуки*, *Перкоец*, *Душков дол*, *Оѡал* (неразумљиво име места).

¹⁶ Упор. Младенов, *Wasser und Wasserlosigkeit im Bulgarischen*, besonders westbulgarischen Bergnamen, *Zeitschrift für Ortsnamenforschung*, II, 45—61. О *Воден* упор. мој чланак *Zum Balkanlatein IV* у *Zeitschrift für romanische Philologie*, LIV, стр. 176 и сл.

¹⁷ Необично раширен топоним баш у Скопској котлини, како ћемо видети.

¹⁸ Потврђено у дечанском хрисуљу, упор. *Ак. Рј.*, II, стр. 216.

¹⁹ Ову нашу реч познају и Арнаути, упор. Г. Мајер, *Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache*, 479.

²⁰ -*лик* је ваљда познати турски суфикс, али упада у очи то што не гласи -*лак*, како га изговарају маћ. Словени.

²¹ Упор. *Дорѡол* у Београду, од тур. *dört yol*.

²² За лично име *Цигур* немам потврда.

С друге стране Маркове реке налази се *Манкоец* (упор. у Морихову *Манкова чука*), *Којдуи* (тј. *Којдове* од имена *Којдо*, упор. босанско презиме *Којдић*) *руји*, *Грашиишта* где су садили грах (*грашче*, варошани веле *пасуљ*), *Црна шума* и *Дрмос* код *Мала река* према *Пали граду*.

Дрмос (забележено и на војној карти) изгледа као изведеница од *дрма* „густа шума“.

Полење је према *Ракотинечком Дољу*. Како *Полење* стоји за *паљење*, може бити исправан и облик *Полиград*²³ који се чита на нашој војној карти.

У самом селу *Ракотинци* налази се „каи чешма“ *Гојдаришће* и *Поздеришће*, јасне изведенице од *говедо* и *поздер* (овде *пуздер*). Још ваља споменути назив *Пржал* испод села *Варвара*, изведеница од *пржиш* са суфиксом *-каљ* и *Суодол* (чује се и *Суви дол*), који чини међу према селу *Бајшинци*.²⁴ У *Пржали* (пл.) су данашњи становници села *Ракотинци*. Али је дошла „чума“, „на брго ош шоб избегале“. У *Пржали* је *Бела црква* „на удут батинечки и ракотинечки“. Зове се овако јер је „пишана“. Ту се славила Голема Богородица. *Ракотиначки* сињор иде и данас на *Пржали*.

Споменути треба још име реке *Бушурец*, који се према народном тумачењу зове зато тако што тера „матна вода“.²⁵

У *Батинцима*, сасвим новом селу, данас станују *Арнаути* који су дошли овамо због „чивлака“ званог *Љубош* (на војној карти криво *Љубаш*). Они су заузели и земљу у *Пржали*. Више *Батинаца* је село *Дрежница*, стари словенски супстантивирани адјектив од *дрзга* „шума“. На војној је карти криво забележено *Дресница*. Према овоме имену ваља закључити да је и овај крај у старо доба био веома шумовит.

Да се види како су и у овим крајевима сачувана стара лична имена као називи места, ваља нарочито споменути *Рсов дол*, који означаје данас сасвим опустелу равницу. У краљ Милутиново доба могла је бити насељена. Одатле тече вода у *Бутурец*. Данашњи адјектив *Рсов* садржи очито старо име *Хрсьс*, које се помиње у дечанском хрисовуљу, затим г. 1293—1302, и још касније г. 1508 на хрватској територији.²⁶ Како дечански хрисовуљ позна од тога имена и деминутивну изведеницу *Хрсьчор*, где је суфикс *-чор* очито румунски,²⁷ нема сумње да се у *Хрс* крије влашко номадско име које долази од латинскога *Ursus*. У 15 веку помиње се и село *Хрсина* у Хрв. Приморју, које је такођер адјектив од *Хрс*. Име места *Хрсина* стоји зацело у вези са кретањима велебитских Влаха који долазе преко *Цетине* са неке ближе неодређене тачке *Балкана* не само у Хрв. Приморје, него и на *Крк* и *Истру* где су деломике румунски диалекат до данас сачували.

Као *Рсов дол* имамо и *Душков дол*, који се налази „закаи Добри Дол“.

Уз назив *Слашина* (према селу *Горно Солње*) који налазимо и овде као и свагде гдегод имаде *Словена* ваља нарочито споменути колективно име *Ршиш*, у којему је и *Рсов дол*. Место је названо овако, јер има много ртова, како вели известилац. Говори се и са чланом *Ршишон*, упор. употребу члана у реченици *по сришон сум одил*; *сриш*, са чланом *сришош*, значи пут између долова.

Интересантан је назив чешме *Карчи вир*, који известилац изводи од имена неког црног човека *Карче*. Али би могло бити и место тур. *kaşu* (в. горе).

²³ Ова два имена иду у исту категорију у коју и *Пожега*, *Пржал* (в. ниже) итд.; означају терен који је искрчен паљењем.

²⁴ *Бајшинци* биће етимологички идентично са *Бајшинац* (срез Гуприски), в. Ак. Рј. I, 208. Биће изведеница од непотврђеног личнога имена, упор. мој чланак о имену места *Бајшомал* на *Крку*, *Časopis za slov. jezik* итд., V, 5.

²⁵ Упор. рум. реч *butoaia* „рупа у дрвету“ и срп.-хрв. *бушурница* „тамница, затвор“.

²⁶ Упор. Ак. Рј., III, 708.

²⁷ Упор. Ђорђе Паску, *Sufixele românești*, 162. Није особито раширен у рум. језику. Далеко је раширенији други деминутивни суфикс *-ișor*, који се налази на нашој територији, на пример, у имену места *Негришори* или *Неглишори* у Руднику, Ак. Рј., VII, 847. Рум. *negrișor* значи исто што и *negru* или *negruț* „црн, мало црн“.

Други су називи *Црејкоец*, *Бел брег*, *Камење* и *Урвал*. Последње означава према известиоцу пропалу земљу.

Од старих наших топонима забележених овде још *Рудина* с оне стране Маркове реке и *Јаз* (-з изговорено као *с*).

Турска топономастика заступана је овде само са *Кале* на граници „сос Драчевица“. Туде је ишао стари сињор док је још село Ракотинци било доле у Пржали.

До Кале налази се за ове крајеве карактеристичан назив *Цейен камен* и „рид“ *Цуцул*, називи које смо видели на путу од Прилепа за Кајмакчалан.²⁸

Од интереса је још забележити светачко име као име места *Варвара* због тога што, за разлику од другог светачког имена места Света Петка које ћемо наскоро видети, нема адјектива *свѣтъ*. Ту су и *Варварски гробишта*.

Метафорички назив места *Уши* означаје „рид“ као два ува. Ту је и пролаз, „пат“.

„На удут со *Добри дол*“ налази се *Црна шума*. Интересантно је да се у Маћедонији, где је данас тако мало шума, ипак говори богата шумска терминологија (корија, орман, дрма, шума).

Из Ракотинаца се види *Кишка*, метафорички назив узвисине. Неразумљив ми је назив *Сулишица*, можда од *Суљо*, за Сулејман. Овде је ага засадио „круша“, крушку.

Након што смо овако окарактерисали топономастику села Сопишта и Ракотинци у Каршијаци, идемо да огледамо *Горно Соње*, село од 60 кућа (а се готово нечује, на војној карти Г. Солње). Код кажипута налазимо *Димочи́на чешма* (од Димитрије), затим *Процей*, који се зове и *Грмади*.²⁹ То је „дол(от)“.

Забележити је и назив *Кошџањ*, који утврђује да се је наша посуђе-ница *кошџањ* „кестен“ из балканског латинитета и овде говорила.

Један „рид“ зове се *Круфче*, диминутив од „круша“. Близу је „лозје“ *Пош крај* и *Дујка*, где су се људи крили кад је владала „чума“. *Дујка* се налази у „карпа“. Овај назив арнаутског порекла који смо сусрели као име места путем за Кајмакчалан³⁰ овде се употребљава и као опште име у значењу „стена“. Близу Кошџања је *Гуроа сѣрана*.³¹ Упореди за постојање личнога имена *Гур*: 1. *Гуревница* у топличком крају, 2. *Гурко* у 14. веку, 3. влашко име *Гурман*, све од Γεβρύσιος. У близини је *Бениска њлоча*. Не знам што значи адјектив.

Горно Соње дели се на *Горно* и *Долно мало* (од тур. *махала*, а се изговара дуго, готово са истим акцентом као штокавско *мала*³² за *махала*). Где се мешају обе махале зове се *Сѣредсело*. Интересантан је деминутив *Горно брце* (од брдо) испод *Белушини* (ном). Овај деминитив нађох још само у Каштелима у Далмацији за назив мале узвисине усред села где се сакупљају сељани.³³

Турску топономастику заступа *Аманџик*, деминутив од *атап* „заштита, милост“. ³⁴ Налази се у *Ридски Рамништа* близу *Димочи́на чешма*. Кад је владала „Јовкова чума“, ту се је Јовко крио од ње. Зато се и зове место метафорички *Аманџик*. Тако тумачи постање топонима известилац.

Под школом се налази *Подмеђа*.³⁵ Ту расте „кајини“ и „лозје“. *Међа* означаје овде границу међу њивама. Права граница зове се *мездра*.

²⁸ Упор. *Гласник*, књ. XII, 204.

²⁹ *Грамада* је чест топоним у Маћедонији Упор. *Гласник*, књ. XI, 204 и *Ак. Рј.*, III, 383.

³⁰ Упор. *Гласник*, књ. XII, 210.

³¹ Упореди ниже турски топоним јака истог значења.

³² *Ак. Рј.* VI, 405.

³³ *Ак. Рј.*, I, 615 позна ову реч као деминутив од *брдо* и у значењу „forum, campus“. Итал. реч *bersaglio* на коју се ту упућује као врело наше речи искључена је.

³⁴ Могло би бити и то да *Аманџик* исходи од *һапат* „купатило“.

³⁵ *ђ* се изговара, аналогно од *ћ*, као јаче палатализирано *Ѣ*, упор. *Ѣред'а* = *Ѣређа* (Сопиште).

*Муша*³⁶ („граница“) горњосоњанскога сињора обележена је овако: *Хрсов дол* (о њему види горе, чује се тачно *х* у овом селу), до њега је *Малићев крс* (ту је гробница, за то *крсѝ*), *Балиновац* (од личнога имена *Балин*³⁷ из 14. и 15. века), *Зајачиноец* (од *зајак* „зец“), *Космајлоа гла* (-*ва* се не чује због испадања интервокалнога *в*), *Бачилишће*, *Шайкоа вода*, *Јакоф камен*, *Плочи*, *Шпајтанови камења* (ту је орао Шпајтан, од чега у селу постоји „стара галабија“,³⁸ назив фамилије, Шпајтановци, који су „темећулии“ у селу), *Церче* (диминутив од *цер*), *Суркоа љреслај*³⁹ (на путу за Кајмакчалан чуо се само *љреслој*), *Бунарче*, *Пайрадан* (нејасна изведеница од *пайрај* која ту расте), *Крлеи дайчиња* („Крљеви дубови“, јер је Крле ту орао; ту се налази и „муша со чивлађани баровски“, тј. са арнаутским сељацима који су насељени на чифтлику Барово), *Лисичини дуйки*, *Машки* („мушки“, назван овако јер је највећи) *Дол*, *Софра* (ту је „муша на три села“), *Кадинци* (место названо овако, јер је у комисији за разграничење седео кадија), *Голем камен*, *Глава* (ту вода извире), *Кушњи камен* (назван овако, јер је близу кућа), *Мајстороец*, *Раскрснићи* (упада у очи -*ћ* за дочетно -*к*, види ниже *Букоић*), *Градско ораше* (неки грађанин, вели известилац, имао је ту *орафче* „орак“, овде *ораф*), *Кушича* (ту је *кладенец*), *Гола рудина*, *Слашина* (о којој је више била већ реч).

На сињору овога села налазе се још два особито интересантна топонима. То је, прво, *Букоић* (упор. и *Буковић* ниже), изведеница од *буква* као и небројена имена *Буквик* или *Буковик* на осталој срп.-хрв. територији. Дочетно -*к* замењено је са -*ћ* као и у *Бзовић* за *Бзовик*,⁴⁰ о чему је било говора у прва два извештаја. Други назив, интересантан за фонетику, гласи *Пошћеш* од *пешћ*, према са данас говори овде *ћ* за *шћ*. *шћ* је архаизам као и у *пешћера*, реч која се и данас овде говори као и на срп.-хрв. територији.

Још имамо *Црковно орафче*, јер је ту „ораф црковни“, *Марков камен* (ту је голем камен који је Марко „врлил“ од планине *Караџице*, како „имамо чуено“; хтио га пребацити на Шар-планину, па овде пао) и напоскон *Маркоу сџајалки* где је ступио Марко. Све ове успомене на Марка у овом крају вези су зацело са Марковим манастиром.

На чешми у *Илин дол*-у налази се латински надгробни натпис који гласи: *Alex[ander] vixit annis | XVIII... Cai [...] | ies Alexan | dri fili[so]* (овде је отвор за „шопур“) *pientissimo posuit*. Нико не зна одакле је тај натпис, али сви знају да је „от старо време“. Има још један латински натпис на другој чешми који је теже прочитати. Изгледа, према томе, да је Горњо Соње било већ у римско доба „*praedium*“, имање некога романизованог Дарданца из *Scupi*. Овде се говори још и данас за чешму назив *шћерна* („се три шопури“, цевчице, које се у Босни зову према турскоме шедрвџан). У јадранској нашој зони је ова реч у облицима: *бисџијерна*, *гусџирна*, *чаџирна*, све од лат. *cisterna*. Наша реч посуђена је из балканскога латинитета.

Значење старог словенскога имена за ово насеље *Солње* помаже нам тумачити назив места *Бачило*, који смо горе споменули на сињору овога села. Овде је зацело некада било пастирско насеље номадских *Влаха* у средњем веку. На то упуњује назив *Хрсов дол* који се такође налази на сињору овога села, а који смо горе анализали. Реч *Солње* биће према томе адјективна изведеница од *сол* и означавање место где се је со давала ситној стоци. Такова се места у другим селима овога краја зову *Солишћа* (в. ниже).

³⁶ Ова арапска реч (упор. *миша* код Ценкера „commun à ceux qui ont droit, qui n'est pas encore partagé“) долази у Далмацији, Херцеговини и Црној Гори „пашњак“ (упор. и имена места *Мушалук* у Лици и *Муша* у Херцеговини). У Србији као и Каршијаи значи опет међу између два села или две општине. Упор. *Ак. Рј.*, VII, 168 и ниже, другу турску реч *Мешелик*.

³⁷ *Ак. Рј.*, I, 165.

³⁸ Тур. реч *galab* или *lagab* (оба изговора су овде у обичају) значи „презиме“.

³⁹ У чланку поменутом у белешци 16, Младенов доводи ову реч криво међу изразе за воду (*Zeitschrift für Ortsnamenforschung*, II, стр. 53 и 58, н^о 19 и 32).

⁴⁰ *Гласник*, књ. XII, 202.

Унутар сињора још су ова имена места: *Чолев крс*, *Горни крс* („крст“), *Крива круша*, *Кромидадоец* (ту се је садло лук, *кромид*, од новогрч. τὸ κρῖν-ρῖν), *Борчиња* више *Големз* или *Маркова камена* (ту има борова), *Пайраш*, *Бел камен*, *Лисичини дуйки* (на „чивлачко“), *Бџдалова орница* (имена Бадало нема данас, али је лако разумљив надимак *бадало*, „човјек који забада“), *Грујовица* (од Грујо), *Шшулец* (ваљда метафорички назив, од *шшула* „штака“, од грчк. στέλοз), *Базоец* (река, метафорички назив за воду),⁴¹ *Суа река*, *Тојли дол*, *Каралкоа руја*, *Гробишћа* (према крају *Говрљеско*), *Црна локва*, *Црвена карја* (о тој арнаутској речи говорило се мало више), *Изми дол*⁴² (императивни композитум од *измићи* „испрати“, за долину коју испере киша), *Држиловски ораси*, *Јасики пл.*, *Орлак* (изведеница од орао са -јак), *Млаки*, *Црна Лома*⁴³ („лома“ је реч која овде значи „густа шума“), *Бел камен*, *Смрдан кладенац*, *Байкоец*,⁴⁴ *Тајен* (то су „нивие“, известилац не зна што реч значи), *Воденички џај* („пут“), *Кушица*, *Дабје* („дубови“), *Мишанови*,⁴⁵ *Два даба*, *Балшовица*,⁴⁶ *Козарево* (налази се „на каи Света Петка“), *Бразда*, *Рашиоца* (долина, биће можда изведеница од *орак* место *Рашевица*⁴⁷ са губитком од о- као у *Бишољ* или у *Ряхово* за Орѣхово у Бугарској).

Оставивши Горно Соње, упутимо се у данас арнаутско село Свету Петку да огледамо карактер топонимастике. Име села изговарају Арнаути муслимани *Сеџа Пејка*, од чега је арн. назив становника *Sta Petkas*. Овамо дођоше, како сами веле, из Реке у Дебарском. *Реканци* су = *Rekas*. Имена места на сињору села су ова: *Солишћа* (према Барову и Шишеву), *Њукал* (према Шишеву), *Бекџашево ћуле* (арн. *te ćulia Bektëshit*, то је „карпа, тумбиче“), *Шкала* (то је „рид“, реч је стара словенска *скала* „пећина“), *p(ë)r ūi Tresk* (тај назив преводи известилац Арнаутин: *По вода*), *Te Lipovica Ćelans* („каи Липовица, чеиланско, тј. припада селу *Че(а)илане*), *Валин дол* (арн. *p(ë)rroi vali(ë)s*, тј. Валијин поток). Како се види, ови Арнаути мало или ништа не преводе од словенске топонимастике. Имамо само овакове преводе: *Суха чешма* = *Ćešta thāt*,⁴⁸ *Për Karpë* или *Vorat Turčve* = *Турска гробишћа*. Забележити је само назив лошега терена, „где се ни трава не рађа“, како вели известилац Арнаутин који говори македонски, *Красћа* (забележена је и на војној карти). Ту је све камен. Ту реч преводи у арн. „џуришћѐ“ од арн. *gur* „камен“. Другде нисам нашао ову словенску метафоричку реч за каменит терен.

Да су Арнаути дошли овамо баш због обрађивања турских чифлика, види се најбоље у Барову, где се налази турски чифтлик. Овде има и словенских фамилија, који се сматрају за „темећулии“. И овде преводе Арнаути називе места гдекад: *Џилои колиби* = *kolibte Džilit* (Џил је лично име). На сињору су имена *Трлец*, *Змијерник* (највише брдо), *Панкои ливади*, *Богои колиби* (камо су „бегали от чума некои пат“), *Речишће* (према Говрљеву), поток *Крачуница* (у Говрљеву се изговара и *Крчуница*), све јасна имена сем последња два.

Име насеља *Барово* (у Говрљеву говори се и *Барево*) адјектив је од личнога имена *Барџ* које у 14 веку долази близу Прилепа.⁴⁹ Има из истога доба и *Барова црков*, упор. и *Барошевац*, име села у округу београдском. Какво је то име, не знам.

⁴¹ Од бџз „зова“, *sambucus*.

⁴² Упор. сличан композитум у Дечанском хрисовуљу: *Изъмидухъ*, Ак. Рј., IV, 239.

⁴³ Упор. *лѣм* „*clematis vitalba*“, *ломача* у разним значењима „грање, чардаклија, одрина“, Ак. Рј., VI, 143; Бернекер, *Slav. etym. Wörterbuch* s. v. *lontъ*. Долази и к то топоним.

⁴⁴ Упор. *Байковци*, село у Босни.

⁴⁵ Упор. презиме *Мишановић* у Србији, од *Мишан* (18 век), *Миша* Ак. Рј., VI, 775.

⁴⁶ Упор. презиме *Балшовић*, Ак. Рј., I, 163. Чини се да се ради о личном имену, а не о општој речи *балша* турскога порекла.

⁴⁷ Упор. *Орашево* у нар. песми, А Рј., IX, 159.

⁴⁸ *th* изговорено готово као *с*.

⁴⁹ Ак. Рј., I, 190.

Крачуница као име места није још нигде забележено, него изведеница на -ишће, Крачунишће у 15 веку. Веза са личним именом Крачун није могућа због суфикса. Даља веза која се указује са буг. *кращунец* „дан око Божића“, рум. *craciun* „Божић“, маџ. *karacson* „Божић“ није такођер јасна.

Ни назив насеља Говрљево није досада нигде другде забележен. Због тога тешко га је тумачити. Изгледа ми да је и то адјектив од личнога имена Говрљ, коме нема потврда, а које би могло бити идентично са Гаврил. Упор. *Босиљ град*, ако је „Василијев град“. Садашњи становници села који дођоше из Козарева, не знају ништа казати о тој речи. На гробовима из год. 1820 пише се име села Говорлево, како га изговарају Торбешки. Миклошић, *Die Bildung der slavischen Personennamen*, бр. 72 (*Denkschriften*, X, 262) и *Die Bildung der Ortsnamen aus Personennamen im Slavischen* (*Denkschriften*, XIV, 71), потврђује неколико словенских личних имена са основом *говор*. Не би било искључено да и овде имамо лично име од исте основе. Ово право о у групи -ор- било је осећано као торбешки изговор и замењено са сонантним р у околним неторбешким диалектима.

На сињору овога села налазе се ова имена: *Долно Лисиче* (према Јаболци), *Падарница* (место где је „падар“ = пудар чувао поље), *Зад Градишће* (под Св. Петком преко потока *Шој*; ово последње име настало је од ономатопејске речи *шойош* на тај начин, што се дочетак -ош одбацио, јер се сматрао чланом; нема везе са именом народа), *Сшудено* (ту је чешма), *Бел камен*, *Петров Крс*, *Свети Ђорђија* (код Козарева), *Грчец* (ту су Арнаути, насеље је забележено и на војној карти), *Мандаро(о) ђубре*, *Рблак* (долина, значење непознато),⁵⁰ *Шија* (метафорички назив танког брда), *Нарша* (такође брдо), *Пролећник*,⁵¹ *Мица нива* (-а је настало стезањем од -оа, *Мицо* је лично име), *Бунарче*, *Цремша* (име стабла које се може калемити), *Јарогла* („Јарова глава“), *Сшаменогла* („Стаменова глава“), *Црвена карпа*, *Суа река* (до ње је *Сушица*), *Три чуки*, *Трла баревска* (према брду *Шшулец*), *Сливиче*, *Ђукова круша* (упор. име фамилије *Ђукови* у Долно Соње), *Димовчев ораф*, *Грујошца* (в. више, поток, заправо доњи поток *Рашовице*), *Кинцулица* (чешма под *Штулец*), *Пойов ораф*, *Кокошаре(о)вец*. Испод Нарта према Красти је *Клење*, колективум од имена дрвета *клен*. Ту су сеоска трла. На војној карти забележен је локалитет *Думино*, исправније је *Тумино*. Више села је *Рамнишће* и *Преслај*. До Тумина је брдо *Глеждино* које је важно због фонетике. *Глеђ* је лично име 14. века познато из Дечанскога хрисовуља.⁵² Име места доказује да се и овде некада говорило *жд* место *di*; а данас само *пред’а*. Овај фонем је данас потиснут са *ђ*. До Красте, где се налази највише сеоских њива, налази се *Бручкоец*. Од села у долини налази се *Плужина*. Ово се топографско име често сусреће на срп.-хрв. територији већ од 15 века.⁵³ Вук позна опште име *илужина* за колибу код тора. То ће бити значење и топониму. *Бранидол* је под селом. *Гребишћа*. *Брзоец* (ту је било старо село). *Цуцул* је само камење. О овој речи било је већ говора. *Бабицина дуйка* има пуно змија. Све је сама „карпа“; налази се испод Тумино. Под *Клење* је *Добоки дол*. *Галогабер* је композитум као *галовран*, -а код Вука. *Волчки круши* (пл.). Под *Цуцул* су *Сшражишћа*. Туда је ишао пут за *Пореч*. Затим долази *Пуста Брезница* (супстантивирани адјектив од *бреза*), *Долно Поле*, па *Дервен*, *Скојско брдо*, *Пузалка*, *Лескоец*, *Црни Врф*, *Кайина* („купина“), *Трнкарник* (од *трнка* „пчелињак“), *Димоичина чешма*, *Кисела вода*.

Од свих ових имена најинтересантније је *Нарша* (пл.) због тога што долази на осталој срп.-хрв. територији у три облика: 1. *Нарш* (три пута),

⁵⁰ Можда изведеница од *обљ* „округао“; у ор. *Ак. Рј.*, VIII, 406 чакавско *обљак* „обао камен“.

⁵¹ Зацело од *пролећ*, како се овде каже за „пролеће“, али је нејасно на што се овај назив односи.

⁵² *Ак. Рј.*, III, 195.

⁵³ *Ак. Рј.*, IX, 93. Упор. и *totum Pluginum*, име м ста на Рабу, год. 1230, Смичиклас, *Codex diplomaticus*, III, стр. 329 Реч није словенска.

исто учинимо за торбешка села Држилово, Елово, Цветово, Хумово и долине Количане.

Осинчани већ не говоре торбешки, док комшијска села *Црни Врф*, *Патишка* и *Малчишта* (на војној карти криво Марчишта) говоре арнаутски. За Осинчане рече Арнаутин из Малчишта: *Osincanës folin sheništ*. Говор Торбеша осећа околно становништво као посебан језик „торбешки“. Османлије у Коњарима веле да они говоре „торбешче“. Некоји Торбешки знају и турски, али су овај језик научили идући „по гурбету“. Главна је карактеристика њихова говора о за веларни назал (тип: *рока* за *рака* староседелаца скопске околине) и о за полуглас (тип: *Доржило(в)о*, *чорно*, *сорце*, *огон* за *Држило(в)о*, *црно*, *срце* итд. староседелаца). Торбешки су, као и Арнаути у Јаболци итд., дошли из Реке и ваљда у исто време.

Држилово се дели на *Горно* (= *Ајдаровско*), *Долно*, *Хасановско* и *Јајовско*⁵⁷ *мало* те *Солишко мало* (то су била, ван села, *солишта*, има *Голема* и *Малена солишта*).

Значајан је надимак *Лаури* који се даје Држиловцима. Знају да су тај назив донели из старе домовине, али не знају право што значи. Можда је скраћеница од рум. речи *balaur* „змај“. Лаури су и Еловци. „Лаури се викат што јаделе месо на коње“, вели извештач.

Топоними нису особито интересантни. *Горогледа* (до Маркове Реке; ту су држиловске колибе) од значења је као композитум. *Планина* („каи чесмана“), *Рамна река*, *Присојска река*, *Селски дол* (иде у Патишку Реку), *Долна река* (све до Беле дрва), *Горна река* (до *Кадина Круша* = кадијина). Нешто интересантније је име *Бозово* од кџџ *„sambucus“* (од Држилова четврт сата), па *Највалишта* (ту се навија платно, ваљда метатеза од *навијалишта*). Значајан је и турски назив *Исар* („град“) за брдо. Каквој кули нема данас ни трага на брду овако названом. *Мечкина њешта* (под општином) од значаја је због *шти* за *ћ*; упор. *одешти* „ходећи“ у њихову говору. *Јурукова карџа* испод *Караџице*⁵⁸ значајан је назив због тога што је и овде морало бити јуручких кретања.

Ћумур праве Торбешки у *Седлана* (-на је члан), *Боровска* и у *Асанови лазови*. *Лаз* означаје овде место где је данас голо, а некада се копало. То је, веле, „копано, требено место“. *Радосиуша* у срезу галичком изговара се овде *Расиуша*. Веле да се ту говори као у Држилову.

Еловски сињор обележавају ова места: *Црн камен*, *Преслај*, *Пейељак*, *Којнарник* (тај се назив чује и код Прилепа),⁵⁹ *Љубришта*, *Строга* („струга“ према торбешком говору), *Планине*, *Брезене* (-не је члан), *Горогледа*, *Бела црква* до Маркове Реке, између Држилова и Елова, *Волче* (адјектив од „вук“), *Волческа река*. Њиве се зову овако: *Леска*, *Горно* и *Долно Волче*, *Каршикошница* (вели се да се је овде скршила кошница са грођем, али први део може бити у вези са тур. предлогом *karşı*, о коме је била реч), *Јазова ливада*, *Каинак* (турска реч за *кладенец*), *Пойова кућа* (брдо, упор. писање *кука* за *кућа* на јабољечком гробљу), *Средна река*, *Селска река*.

Још ваља забележити ове држиловске називе: *Ошреш* (изнад *Горогледа*), *Хаидарове ричке* („ридови“), *Паржалине* (гледе *Пржал* в. горе, ту је мала, ситна, готово гола шума, говори се и *Пржали*; -не биће члан), *Долга Ливада*, *Борон* (-он је члан, ту је „граиница“⁶⁰ до *Пепељак*), *Три Реке* (до *Пейељак*), *Црвена земља*, *Слива*, *Карџа*, *Неџијово Трло*, *Присој*, *Покојник* (в. горе), *Глобоко Љубре*, *Магаречко њо(ш)че* (= путељак, „сос магариња слегале се дорва, за то клале Магаречко потче да се викат“), *Оревче* и *Врајнак* (Хумово).

⁵⁷ Од тур. *jahja*.

⁵⁸ Слов. деминутив од тур. *karaca*, упор. пл. *Караџе* као име селима у Босни и Србији, А. Рј., IV, 858.

⁵⁹ *Гласник*, књ. XII, стр. 201.

⁶⁰ Овако се овде изговара срп.-хрв. реч која је истом сада научена.

Њиве у Држилову зову се овако: *Кочково* (претседник општине, који зна турски, доводи ово име у везу са тур. *koç*⁶¹ „ован“), *Бел Присој*, *Хисар* (в. горе), *Присој* („ке гробишта каршија“), *Орнице* („каршија десно откаи Јајовско мало“), и *Бела Присоика* (изведеница од *Присој*).

Села у Каршијаци деле Држиловци у Горња и Доња. „Долнете (или -не) села“ су Јаболце, Говрђево, Барово, Варвара, Сушица, Горно Соње, Батинци, Сопишта. „Горнете села“ су, опет, ова: Количане, Доржилово, Елово, Цветово, Чорни Вор(х), *Падароша* (на војној карти Пагаруша),⁶² Драчевица, Осинчане, Вртекица.⁶³ Сва ова села сачињавају Каршијаку према торбешком схваћању.

Имена торбешких насеља сва су типа адјективнога. Према томе, нападају најстаријем типу слов. топонима. Адјективне су изведенице од личних имена, и то *Држилово* без сумње од хипокористика *Држило* (од Држислав или Држимир), који није потврђен, али је потврђен од 12 века други његов хипокористик *Држихна*.⁶⁴ *Цветово* (арн. изговор је *Цейшовџ*) је опет од *Цвейтан*, *Цвейто* (упор. презиме *Цвишовић* од 16. века).⁶⁵ Теже је тумачити *Хумово* кад нема старих потврда. Народ доводи овај назив у везу са *хума* („имало хума по бреговите“). Веома је вероватно да долази од *Наумово*. Почетни слог *на-* могао је испасти као и *о-* у *Бишољ*, због тога што се је помешао са предлогом *на*. Тешко је објаснити основу адјектива *Елово*. Није ли од *јела*? Упор. у овом крају и *Дьбово* (џ врло нејасно изговорено, као *а*).

У арнаутском селу Црни Врх забележити треба назив махале *Novosël*, јер јасно упућује на то да су се данашњи Арнаути настанили у старијем словенском насељу. Њихов сињор према Елову обележавају ови називи: *Домузлак* (турска реч, *domuz* „свиња“; на арнаутски се преводи у *pçe* „ћубриште“), *Мердивен џаш* (камен, лестве, такође турска реч), *për kodra* (известилац преводи на домаћу „по рид“), *Pepel'aku epër* („горњи Пепељак“), *Pepel'aku poštëm* („доњи“), *Burun* код Горњег Пепељака (турска реч за рт), *Dikli taš* (исправније би било *dikili*; известилац то преводи са „засаден камен“, тј. усправан камен; упор. код Прилепа назив *Исџрен камен*),⁶⁶ *Çanak taš* на Бразди (ту је „јаз“, ту је краљ Марко вадио воду, вели известилац Арнаутин), *Te g'oli* („код језера“), *Te kalai* („код куле“, ту има „dû metre mur“ два метра зида; ту су правили ћумур), *Te kainaku* (то је *Појов кладенец*, арнаутско *kainak* је турска реч и значи „извор“), *Празни џорба* (ту има „студена убава вода, на овчари си појали леб, и празни торби им останали“, вели претседник општине; Арнаути овај назив не преводe, него веле *škoj te Torba praznet*), *Мемишова ливада* (граница према Цетову), *Сџругарска река* (ту су „стругарите работале“). Имена њива су, поред горњих назива, још ова: *Ћуле*, *Бурма*, *Пасишџа*. Упада у очи јак турски елеменат у топономастици овога села.

Арнаутско је село и *Малчишџа* (на војној карти криво *Марчишџа*). Сем назива за извор *kainak* који је турски, називају места по сињору и њиве у два језика: арнаутски и у домаћем слов. дијалекту. Сињор (*šefite*) обележен је овако: *Црн камен* = *Džuri zi*, *Танк џаш* = *për udhe t hël*; *Бел камен* = *Džuri bîrdhë*; *Ридски смрек* = *Kodri dulâeve*; *Дуџен камен* = *Džuri špūt*; *Црвен џаш* = *Te udhe kîçe*; *Гумно* (орница) = *Te l'oma*; *Свейшовска Река* = *Rekë S(v)etövës*; *Плочи* = *Te Ploçat*; а њиве: *Долги нивие* = *T' are gât*; *Каи лозјаџа* = *Te vñëšt*; *Каи гробишџа* = *Te vörët*; *Мусови нивие* = *T'*

⁶¹ То не треба да буде истина, јер *Кочко* може да буде и даљи хипокористик од *Кочо* (= *Коста*), који је врло раширен у македонској топономастици.

⁶² Нисам се могао бавити детаљније овим именом. Све ми се чини, за то барем говори торбешки облик, да је то изведеница од *падар* „пудар“ (в. ниже). Зашто је прешао *д* у *г*, не бих знао казати.

⁶³ На војној карти Вртакица.

⁶⁴ Ак. Рј., II, 837.

⁶⁵ Ак. Рј., I, 871. Име *Цвейтан* потврђено је од 15. века.

⁶⁶ Гласник, XII, стр. 197.

art e Muses, Te krōi „извор“). Маркову Реку зову само *Rekë*. За брдо *Црна лома* (о тој речи в. горе) немају арнаутскога израза. Код Цветовске Реке је *Цуцул*, назив за узвисину који чешће долази у Македонији.

Сам назив насеља није никако јасан ни у суфиксу ни у основи. Код Ниша имадемо село *Малча*. У 16. веку на хрв. територији долази презиме *Малчић*.⁶⁷ Не знамо да ли *Малчишића* стоји у каквој вези са ова два имена. Упор. још *малек* „мален дечко“ код Торбеша. Исто тако не знамо ни како се има схватити суфикс, да ли је идентичан са оним који смо видели у *Сојишића*, *Рамнишића*, *Јаболчишића* итд., или је идентичан са деминутивним суфиксом *-ић -ишић*.⁶⁸ Да су Арнаути дошли у село хришћанско, о том сведочи и назив *Црквиштије*, који Арнаути преводe са *kiše vjetër t' aratëi*.

Исто је тако нејасно име *Осинчани*⁶⁹ (такође и *-е*) где нема Арнаута. У селу се говори и са асимилацијом *Ошинчане*. Како село лежи сасвим присојно, није немогуће да потиче од *Осојничане*. Али се то не да утврдити.

Још ваља забележити у Торбешији име старог села *Враинак* (адјектив супстантивирани од „врана“, упор. *Врање*) код Хумова. У његову сињору на путу за Цветово налази се *Будилово* (рупа), адјектив од старог хипокористика *Будило*⁷⁰ од Будимир или Будислав. Од интереса је и назив *Кашкал(ине)*, планинче где се израђивао „кашкал“⁷¹ (= качкаваљ). Постоји и приповетка да је у овом крају имао неки „голем Будин, како ђаја, бачило“. Браћа су му била Умар и Цветан. Будин се заселио у Будилово, Умар у Хумово, а Цветан у Цветово. Види се да и овде има примера како од имена места настаје приповетка.⁷²

Забележити је још да је *Црн камен* који чини границу према Драчевици (данас потпуно арнаутском селу) имао и турски назив *Kara taş*. Од важности је то због тога што имамо тешкоћа при тумачењу како долази толики турски елеменат у топонимастику Македоније. Овде видимо да се словенски топоними једноставно преводe кад се даду лако превести.

Арнаути у Драчевици (по арн. изговору *Drëça(e)vică*) нису „Рекали“, тј. нису дошли из Реке, него су сви из Љуме и Пишкопеје. Име насеља не треба посебно тумачити. *Драчевица* и *Драчевѝ* има доста по читавој срп.-хрватској територији.⁷³

Интересантије је име другог арнаутскога села *Количани epër* = горњи или *Фетиш*⁷⁴ *Ко(у)личан*. Арнаути говоре и без и: *Kolčani poštër folin skeništ* = торбешки. Ово име изгледа да је такође веома старо. Суфикс му је јасан *-јаникѝ*, али нејаснија основа. Наличи на лично име *Николица*, често потврђено у 14 и 13 веку,⁷⁵ и још раније у Тесалији у 11 в. Почетно *Ни-* је могло испасти у устима самих Арнаута, који су овај почетни слог могли помешати са својом речи *ni* „један“. *Николичане* би значило подложнике некога Николице. Имена места оваквога типа потврђена су врло рано око Задра.⁷⁶ Али, сем супозиције, ништа се извесно не може казати о постању овог месног имена. У Доњем Количану има и место *Кулица* до *Градиштија*, ако је у каквој вези с овим именом, тј. ако је то остатак куле некога Николице.

67 Ак. Рј., VI, 412.

68 Упор. Франк, Studien zur serbokroatischen Ortsnamenkunde, стр. 189 сл § 294.

69 *Осинчани* могла би бити и изведеница од *осинац* „стриљен“, али тој речи нема трага ни у домаћем дијалекту ни у нашој топонимастици. Нема ни потврда за *Осојничани* на срп.-хрв. територији, него је у обиљу потврђен само топоним *Осојна*, -о и *Осојник*, Ак. Рј. IX, 196, 243.

70 Потврђено од 14. века, Ак. Рј., I, 709.

71 Запазити треба хапологију типа *законоша* место *закононоша*, како се не говори, а било би исправно.

72 Упор. Гласник, књ. XII, стр. 194 сл.

73 Види попис у Ак. Рј., II, 736.

74 Нисам могао сазнати зашто је име места добило још овај арапски назив. Ваљда су муслимански становници хтели тиме да истакну како су они овде још од доба *фетиша*, тј. од времена турскога освојења.

75 Ак. Рј., VIII, 183. Упозорити треба и на име планине *Никулица* код Вепрчана, упор. карту у Гласнику, XII, 195.

76 Упор. Јужнословенски филолог, VI, стр. 90, бр. 59.

У оба села називи на сињору често се преводе. Тако на сињору Драчевице: *Суи дол* = *p(ë)rroi fël*, *Бразда* (за реч „бразда“ веле *vaia*), *Преслап* = *L'ak* (te l'aki), *Džuri zi* = *Црн камен* (в. горе). *Kal'a* је међа између Драчевице и Калдиреца.⁷⁷ *Солишиће* називају другојачије кад говоре арнаутски: *Те долат* (= код језера). Брдо Драчевице не преводе: *Сџредок*.⁷⁸ Исто тако ни назив места где су им трла: *Тими дол* (ваљда искварено за *Темни* „тамни“), али преводе *Богдани нива* (искварено за цело) у *arë Bogdanit*, као *Касанова нива* = *te are Kasanit*. Задржавају и назив *крсти*: *Те Крсти*.⁷⁹

На сињору села *Долње Количане*, где станују Торбеши, старином такође *Рекали*⁸⁰ (тј. дошли су из Жрновнице од Реке), ова су места: *Пеленица* (тако је названа „една утрина“, где је некада био манастир). *Кавге* (известилац вели да је ту био рат, одатле име), *Градишћа*, *Колибишћа*, *Кулица* (в. горе). Њиве над селом зову се *Хоцева корија* (= „шума“), *Ограђе* (ограда⁸¹ значи овде њиву око села), *Пасишћа*, *Беково мадемче* („Бектешов⁸² мајдан“), јер се ту ситан камен вадио, *Петровичка орница*, *Ливађе*, *Кишћа*, *Врагова кућа*, *Красћава карја*, *Орлов камен*, *Рамни Габер*. Известилац хоца знаде да наведе и по који чисто турски назив за честице поља: *Mustafa Paša uduti* (за место камо је из Скопља дошао Мустафа паша због плаћања „спакхилака“). *Андовец* (рид), од личнога имена *Андо*, припада већ Горњем Количану, по арн. изговору *Андавечи* (-и је члан).

Арнаутска су још села: *Алдинци*,⁸³ *Црвена вода* и *Калдирец*. Од тих имена преводе Арнаути само *Црвена вода* у *ÿjt e kuç*. Али нпр. *Мала Река* код Јурукове Карпе остаје у Алдинцима непреведено. Нејасан је назив *Калдирец*.

У Црвеној води налазимо овакове називе положаја: *Ограде* (в. горе, нема арн. израза), *Гробишћа*, *Are mādhe* (велика њива), *Škoza* = (Габер), *Те Крсти*,⁸⁴ *Đek thaina* (суха, каменита земља), *Lethaia* (= леска), *Горанева* (нејасно), *Градишће* (на путу за Калдирец), *Prroi Kaldirëcit*, *Prroi l'andevë* (*l'and* = жир), *Prroi ijt kuç* (в. горе), *Пресни шорба* (= Празне Торбе, в. горе), *Вршешка* (ту су трла).

У Горњем, арнаутском Количану налазимо и интересантних слов. имена као *Нерезина* (ту је било „лозје“, о значењу упореди што је речено о *Нерези*),⁸⁵ *Драга* и *Лийовица*, које Арнаути никако не преводе. Али и овде се честице поља називају само арнаутски: *Furre Prakçois* (*furre* = пех), *Prroi vñzve* (од *vnešt* према тумачењу кмета Арнаутина), *Sadri bñle* (нејасан назив за њиве), *Škōze kēçe* (= лош габер), *Pata bardhe* (кмет незна што значи прва реч *pata*), *Kumbila* („шљива“), *Kal'a* (више села), *Šlāni çaršais* (упор. *çuršai*)⁸⁶ „трешња“, *Kodre Liçeni*, *Duški Liçenit* (= ситан храст на језеру), *Kodra Haidžes* („хаџијино брдо“), *Kodra Balçvit*, *Krāsna*, *Mai Ğurit* („каменито брдо“), *Štronge Mē'es*, *Štōidže* (можда од *štok* „зова“), *Kodre Brūdit*, *Kodre Sūles* (= Сулејманово брдо), *Vnešte poštra* (= Долне лозе), *Vnešte ėpra* (= Горне лозе).

⁷⁷ Какво је ово име, нисам могао одгоненути. Романско име места *Калдир* од *calidus* „топал“, не може се ни упоређивати.

⁷⁸ Упор. срп.-хрв. имена насеља *Осредак* (Жумберак).

⁷⁹ Опет топономастички доказ за истину да су муслимански Арнаути дошли у хришћанско село.

⁸⁰ Упор. презиме *Рекалић* у Србији.

⁸¹ Упор. Ак. Рј., VIII, 768.

⁸² *Бекџаш* је припадник муслиманске калуђерске секте.

⁸³ Упор. село истога имена у срезу књажевачком, затим *Алдина Река* (у срезу пиротском) и лично име *Алда*, Ак. Рј., I, стр. 64.

⁸⁴ Упор. белешку 74.

⁸⁵ *Гласник*, књ. XII, стр. 211.

⁸⁶ Не знам зашто стоји *a* место у у топониму, али известилац идентификује овај топоним са општом речи.

5. ПРЕДЕО ОД СКОПЉА ПРЕМА ТЕТОВУ (ПОЧЕТАК ЛЕВЕ СТРАНЕ ДЕРВЕНТА)

Завршивши топономастичка испитивања у Каршијаци обратимо поглед на правац према тетовском Дервенту.

Како је и наравно, у близини Скопља упада у очи јак турски елеменат. Одмах у непосредној близини наилазимо на *Чаир*, турски назив за „ливада“ раширен по целом Балкану. Место где је жандармериска станица зове се *Сарај*, такођер општи балкански назив турске провинијенције за палату. Место је у пољу. Ту има и џамија. Мора да је ту била некада каква феудална турска палата. Од важности је овај топоним због тога што у неку руку, заједно са положајем који означаје, објашњава постанак Сарајева у Босни који је назив Скарпић врло згодно протумачио из тур. *Сераи оваси* „равница у којој је палата“.⁸⁷

На овом правцу околине Скопља има, међутим, важних и интересантних имена насеља словенскога порекла. Горе код Свете Петке, поред *Нерези*, о којем је имену било доста говора, налазе се *Грчец* и *Крушойек* (овако пише наша војна карта; према изговору Арнаута, који ту станују, *Крушайек* или *Кушайек*). Значајно је да Арнаути у Глумову називају оне из ова три села *Торбеши*, а ови њих *Голец*. Слично називају Глумовчане и Шишевици: *Голица*. Тај назив настаде због тога што им чакшире хоће да падну чим седну.

Име *Грчец* (на војној карти написано према књижевном изговору *Грчац*) зацело је у вези са грчким монасима којих је могло бити некада у манастиру св. Пантелејмона у Нерезима. Другојачије не знам објаснити како би могли доћи Грци у топономастику овога краја. Упор. назив села Грк у Срему и код Бање Луке.⁸⁸ Суфикс *-ец* испада у изведеници: становнике села Грчеца зову Арнаути *Грчане*.

Композитум *Крушойек* нигде другде није потврђен. Истога је типа као *челойек*, како се често називају места на узвисинама изложеним сунцу.⁸⁹ Овако имамо схватити и *Крушойек*. Значење ће бити не да су се некада у том селу крушке пекле, него да су ту, због узвисине, крушке изложене сунцу.

Арнаути у Глумову дођоше из Групчина из среза тетовскога. Дифтонгација која се у њихову говору опажа веже их у једну заједницу са онима у Арнаџији, Шишеву (овде има и Словена) и Чајлану. Због тога ћемо ову групу заједно топономастички испитивати.

Адјектив *Глумово* као име места нигде није потврђено сем овде. Али има доста наших топонима који стоје у вези са *глума* „шала“. То је стара реч коју су од Словена посудили и Румуни. У ужичком округу постоји село *Глумач* (адјектив изведен помоћу *-јь* од *глумац*, упор. у пл. *Глумци*, *-аца* у округу београдском), *Глумина* код Тузле у Босни и у Попову Пољу у Херцеговини.⁹⁰ Овај последњи тип је веома стар, јер га за половину 10 века потврђује и цар Константин.⁹¹ Без сумње иде у овај ред имена и Глумово код Скопља где данас станују Арнаути. Горе смо видели да суфикс *-џ* у даљој изведеници може да испадне још и данас (*Грчец*—*Грчане*). *Глумово* може, према томе, сасвим правилно да буде адјектив од *глумац* „шљивџија“.

Шише(о)во је, опет, сасвим правилан адјектив од личнога старог имена *Шишко*, *Шишман*,⁹² дакако у хипокористичком лику *Шише* или *Шишо*. Становници су *Шишевици*.

Веома је значајно име арнаутскога насеља *Арнаџија* (на војној карти криво забележено *Арнаџија*). Арнаути изговарају и *Орнаџија*. Име је без сумње грчкога порекла. Поклапа се посвема са новогрчким деминутивом *τὸ ἀρναῖον* од *τὸ ἀρνίον* „јагње“ или са *ἡ ἀρναίς* „јагњећа кожа“. Да ми дода-

⁸⁷ Гласник Музеја за Бос. и Херц., 1929.

⁸⁸ Ак. Рј., III, 441.

⁸⁹ Ак. Рј., I, 929.

⁹⁰ Ак. Рј., III, 209 сл.

⁹¹ Zeitschrift für Ortsnamenforschung, IV, 233.

⁹² *Шише* и *Шишман* потврђени су код Даничића, Рјечник из књиж. старина српских, стр. 429.

јемо дочетни слог *-ја* и на грчке речи које се свршују на *-i* као што га додајемо и на турске, то доказује евидентно наш назив *хефалија* од грч. *χεφαλή*.⁹³ Име *ће* и опет бити у вези са горе споменутиим грчким монасима којих је могло бити у манастиру св. Пантелејмона. А нису искључене ни грчке владике у Скопљу, тзв. Фанариоти. Наше *ћ* за новојелинско *к* је опште позната ствар.

Незнам шта је *Чајлан* (на нашој војној карти *Чајлане*). Арнаути изговарају и *Че(и)лан*.

На сињору села Глумово ова су места: *Љубин* (чифтлик, граница према Арнаџији и Сарају, то је адјектив од личнога имена),⁹⁴ *Ђури шипес* (= орлов камен), *Рамнаишта* (= *Рамнишиџе*, упор. горе, *ai* за *i* је карактеристична дифтонгација ових Арнаута; они изговарају и *Рамнишиџа*), *Бигор* (познати камен, то је *kodrë*, како Арнаути преводe маћ. *рид*), *Треска* (в. горе). Њиве им се налазе: *n Drāçe* (= колективум од *драч*, в. горе *Драчево*, *Драчевица*), *n Fūš* (упор. горе), *Горница* (врста крушке), *Падина* (познат географски назив), *Димђавица*, *Пржина* у близини Треске коју Арнаути зову и само *Река*.

На сињору Шишева су ова места: *Кашла* (рид, граница према Св. Петки, турски *kyšla* „зимовиште, касарна“; назив може да стоји у вези и са кретањима номада Јурука), *Ћуџеец* (рид, упор. у Велесу „галаб“ *ћуџевци*), *Манастиршиџе* (међа са Грцеом, распознавају се зидови), *За рамни дол*. Њиве („*нивјаџа*“) су им: *Поле*, *Качајурци*,⁹⁵ *Под бунар*, *Шкрки* (испод села, зове се тако што је место каменито, има ситан песак који се зове *џегар*), *Огради* (в. горе о тој речи), *Биолари* (од *бивол*), *Влаки* (важн топоним који сам констатовао код Сплита; известилац вели да се за то зове тако што ту „летна доба избива роса“), *Пороишиџе* (ту има „порој који не трпи њива са каменом“), *Преко јаз* (з изговорено као *-с*), *Орман* (тур. „шума“). Пасишта су им: *Ушрина*, *Осој*, *Светиџи Ђорђи* (има остатака од цркве), *Руџи*.

Назив другог арнаутскога села *Буковић* интересантан је због замене *-к* (упор. *Буковик*, планина према Гостивару) са *-ћ* о којој је горе било говора. Имена места и крајева *Буковица*, *-на -ик* честа су на читавој нашој територији.⁹⁶ Што се тиче, дифтонгације вокала *и*, ово село иде у горњу групу Арнаута. По осећају ових Арнаута једнако говоре: Арнаџија, Семениште, Чаилане, Буковић и Бојане. По гласу не може их се ноћу препознати. Разликују од овога говор Арнаута у Каршијаци. Веле да тешко разумеју Арнауте из Качаника, Приштине и Призрена.

Други назив арнаутскога села *Семеништиџе* такође је посве разумљиво, Арнаути га изговарају *Semenaišt* са познатом дифтонгацијом.

Називи места на сињору села *Чајлане* су истог типа као и у осталим арнаутским селима које смо досада анализали. Показују мешавину словенско-арнаутску: *Рамнишиџа*, *Ђури куџ* („црвен камен“), *Për kodrë t Rudinas*, *Te frāšni* („код јасена“), *Te špële hōdžes* („код хоцине шпиље“), *Pahār* (то је *p(ë)rroi* „поток“, непознато значење), *n c'afa Cānit* (у Семеништу има махала *Цан*), *n rrās t kiçe* („плоча“), *Koimák* (то је *kodrë*), *Kodrë talamāzit* („топан“), *Kodrë nalt* („висок брег“). Њиве су им на овим местима: *Рајсец*, *Дџбра* (ово је важан топоним; значи исто што и име града Дебра), *Celiје*, *L'ubi* (в. горе), *n fuš* (в. горе). Пасишта су им: *Осој*, *Ramnaišta* (в. горе), а трла на *Ivoñ* (= *Ивање*, адјектив од *Иван*).

Исто овакве природе су и имена на сињору Буковића: *P(ë)rroi Kosooves* (поток Косово), *Бал брег* (интересантно због замене *н > а*, коју нађосмо у Каршијаци само у речи *павџасмо > ђојасмо*, *Te đuri Tahirit* („код Тахирова камена“), *Te đuri džāl* („жив камен“), *Te đuri šipes* („код орлова камена“), *n kodrë t Elezit* („код Елезова брега“); *n kodrë t Fëzes*, *t Sātit* (Есадов

⁹³ Упор. Франк, Studien zur serbokroatischen Ortsnamenforschung, стр. 216.

⁹⁴ Упор. *Љубин Крст* код Призренл, Даничић, *Рјечник из књиж. старина српских*, Ак. Рј., VI, 288. Ту су наведена и остала паша месна имена која садрже овај адјектив.

⁹⁵ Упор. *Качајур*, село у срезу топличком, Ак. Рј., IV, 712.

⁹⁶ В. понис у Ак. Рј. I.

камен), *t Balis*, *t šindžairit* („ланчано брдо“), *për maie t Osoit* („врх Осој“), *Kal'ugi Latifit* (ту је рупа), *Koimāk*, *Tolomaz* (= таламбас). Њиве су им у местима: *Driezga* (в. горе), *Јоловца* (можда место *Јеловца*, слов. генитив од *Јеловец*, в. горе *Елово*), *Трлишице*, *Косова*. *Fūša* (в. горе), *De shepatāre* (птица зеба, од *šker* „клин“), *Рајшец* (в. горе), *Барица*.

На сињору села Семениште имамо ова места: *Štitër* (непознато значење, можда исто као имена *Шитиштар*, *Шитиштарјево* итд.), *Ferre k'če* („зао трн“), *Hōni madhë* („велика рупа“, ту се скупљају овчари и играју), *Te rrahi Nurdinit*, *Trai šnek* („три шиника“; то је један камен; неразумљива метафора), *Agrade* (арн. изговор од *ограда*, гледи значења в. горе), *Te are Šehit*, *Çil livadhe* („изорана ливада“), *Дабра* (в. горе), *Рамнишић* (в. горе), *Brestavaic* (= Брестовик, гледи *h* за *k* в. горе *Буковић*), *Габер*, *Fūša* (в. горе). Њиве су им на овим местима: *p Fūš*, *Прејшав дол* („дебео дол“), *Hurdha* (рупа, „лук“), *Kodrë nalt* (в. горе), *Te p(ë)rroi keč* („код рђава потока“), *Drāçe*, *Belçe ramnešt* (у равници је, не знам што је прва реч), *Te brini e Farizit* („брдо Фаризово“), *Осој*. Пасишта су им: *Ivoñ* (брдо, в. горе), *Рамнишица*.

Арнаџија има ова места на своме сињору: *Fūše pōštër* (граница са Глумовим), *Песок*, *Коџачина* (изведеница од именице *коџач*⁹⁷ сачуване и у рум. *сорас* „дебло дрвета“), *Бики дол* (прва реч неразумљива), *Savës* (изговара и *Савец*), *L'ubî*, *Рамнишица*, *Ограде* (в. горе). Овде су им и њиве, поред тога још и у: *p Fūša t dāta* („у дугој долини“).

Споменути још треба само име насеља *Мајка*, данас арнаутскога. Значење је речи јасно „мати, родитељка“, али је теже знати нашто се односи. У бугарскоме и румунскоме значи ова наша реч и „корито реке, локва“. *Мајка* се налази на левој страни Треске, и то у близини њеног корита. Није немогуће да је овуда некада ишао ток Треске. Због тога је интересантно ово име.

6. ПРЕДЕО ПРЕМА ПЧИЊИ

Након што смо овако окарактерисали топонимастику села што се налазе на левој страни пута за Тетово, вратимо се у Катланово према Пчињи да би сазнали топонимастику не само Крушја (на војној карти Круша), и Коњара, данас османлиских насеља, него и осталих чисто слов. села. Место Арнаута и Словена, овде имадемо Турке и Словене. И то је што је за топонимастичара интересантно у овом крају. Становници села Крушја говоре турски. На питање *Nerelisan?* (одакле си) одговарају: *Krušeli* (из Крушја). Али они веле да су пре три „кушака“ (генерације) дошли из Крушева код Призрена и да су говорили „торбешче“, а не турски. Знају и за „Торбешију“ = *Torbešluk* око Призрена. По обичајима и ношњи никако се не разликују од Турака у Доњим и Средњим Коњарима. И ово су старином Торбеши, барем деломце. Село *Доње Коњаре* називају у турском *Ašai Güreler*, а Средње Коњаре *Orta Güreler*. Из тога се види да је назив *Коњари* (= Турци из Коније) наш назив. Називи махала у Крушју су турска: *Jokari mäle* (горња махала), *Orta mäle* (средња махала) и *Karši mäle*. Да су данашњи становници потурчени Словени, како уосталом и сами признавају, то се види и по називима породица у Карши-мале. Ту станују породице које се зову у турском плуралу *Усолар* и *Смаколар*. Основе *Усо* и *Смако* словенски хипокористици од Хусеин и Исмаил. Ови Словени вероватно су се истурчили у Торбешији код Призрена, али овамо су дошли као муслимани. Овде су само, јер су далеко од Торбеша у општини Држиловској, напустили свој словенски диалекат.

Њима на истоку станују Јуруци (*Јуруклер*). За језик Јурука веле да се разликује од њихова само у толико што Јуруци говоре подебело.

⁹⁷ Ова именица није досада потврђена у јужнослов. диалектима у значењу „дрво“ али суфикс *-ина* у овоме топониму доказује да се ради о слов. речи. Упор. Г. Мајер, *Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache*, стр. 198 s. v. *kopatš*.

Тумачити посебице топоним Крушје (у Брезици се говори *Круше*) није нужно. Он је раширен по читавој срп.-хрв. територији,⁹⁸ а нарочито у Македонији. У близини Крушја је *Крушица*. Познато је цинцарско насеље *Крушево*. Као назив честица срили смо га небројено пута у Скопској котлини. Исто тако не треба посебице тумачити ни деминутив *Брезица*⁹⁹ од *бреза* код Крушја (на карти криво *Брезница*).

Интересантнији је назив насеља *Градманци*. Истога је типа као и *Будимерци*¹⁰⁰ итд. Ово је стар тип. Означује фамилиска насеља, задругу или слично, којој се прадед звао *Будимир*, *Градман*¹⁰¹ (од *Градислав*, *Градоје*). Оваквога је типа и име села *Џидимирци*¹⁰² место *Жидимирци*.

На сињору Градманаца ова су места: *Орљак* (брдо, срв. горе), *Лијинце*¹⁰³ (од липа, место је зацело било некада насељено), *Бубаћишћа* (изведеница од *бубаћ*, грч. βαμβακιον „памук“, „бубаћ“ сију и данас ту), *Осој* (в. горе), *Зеленички рид*, *Јазвиње* (колективум од *јазвѣ* „јазавац“), *Црквишће*, *Лијински дол*. На Орљаку и Осоју су им пасишта, а њиве на местима која се зову: *Гумења*¹⁰⁴ (непознато значење), *Врџечка*,¹⁰⁵ *Орљак* и *Лијинце*.

Већ смо горе рекли да је *Баде(а)р* (назив становника *Бадарчани*) старо римско-дарданско насеље. На то се можда односи још и данас то што поседује „стари гробишта“, које зове народ „латински гробишта“. Такових има и у Градманцима. Она су без крста. Данашња топонимастика сињора овога места, напротив, сва је словенска, како је и наравно: *Дрезга* (в. горе), *Бел Брег*, *Кисела вода*, *Ћукар* (упор. *Ћукарица* код Београда), и *Мали Ћукар* (ричка), *Бел ђаћ* („пут“, ту је земља бела), *Ћишка*¹⁰⁶ (је висока „ричка“, брег; *к* пред *и* овде прелази правилно у *ћ*), *Ћоће* (то је „карпа“), *Мечкин рид*, *Кобилица*, *Ћујески даб* (што је *Ћујец* не знам, можда је исто што и *Ћујец* „циганин“), *Сџара* и *Мала Падарница* (ту су се у старо време скупљали „падари“ = пудари), *Леса* (ту је била „лојза“, леса је од „прачки“). Њиве им се зову: *Ограђи*, *Леса*, *Лака* (= лука).

Забележити је и име села *Блаце* (на карти криво *Блаци*),¹⁰⁷ које је било некада близу Пчиње. С тога је овај деминутив и разумљив. Значи насеље које се налази у малом блату што настаје од поплава Пчиње. Касније кад се село преселило у брдо да избегне поплавама, задржало је ипак старо име, које је сада постало неразумљиво.

Горе смо истакли мисао да је реч *Пчиња*¹⁰⁸ могла настати из **Пциња* асимилацијом *ц* према следећем палаталу *њ*. Да је таква фонатска појава у овом крају доиста могућа указује назив насеља *Кожле*,¹⁰⁹ који је адјектив ср. рода изведен помоћу суфикса *-јѣ* од *козѣлъ*.

⁹⁸ Упор. *Ак. Рј.*, V., 682 итд.

⁹⁹ *Ак. Рј.*, I, 634.

¹⁰⁰ Упор. *Гласник*, књ. XII, стр. 202.

¹⁰¹ *Ак. Рј.*, III, 383 има потврда од 14 века за *Градоје*, али их нема за *Градман*, које је истога типа као, рецимо, *Вукман* (упор. име места *Вукманић* у Хрв.) од *Вукомир*.

¹⁰² Немам потврда за лично име *Жидимир* из наших докумената. *Ц* место *ж* биће турцизирани изговор. Горе смо могли запазити и код самих Турака у овим селима у речи *кожа* место *коджа* „стар“ изговор *ж* за *ц*. *Жидимир* позна Миклошић, *Die Bildung slavischer Personennamen*, број 133 (*Denkschriften*, X, 275) из рускога. Ово име места леп је пример од какове су важности имена места за студирање наших старих личних имена.

¹⁰³ *Ак. Рј.*, VI не позна оваквога типа, али има у Чешкој *Лијенец*, упор. Миклошић, *Die slavischen ON. aus Appellativen* III, број 307. Треба, поред тога, имати на уму да је наставак *-инци*, који је овде врло чест, могао бити аналогijом пренесен и онамо камо не спада. Како немамо историских потврда за место *Лијинци* ова се супозиција не да доказати.

¹⁰⁴ Упор. *Гуманци*, село у Србији, *Ак. Рј.*, III.

¹⁰⁵ Овај топоним је врло чест у Македонији. Не знам на што се односи.

¹⁰⁶ Упор. *Ак. Рј.*, VI, 100. Ово је чест назив брегова не само у Јужној него и у северној Србији.

¹⁰⁷ Раширен наш топоним, *Ак. Рј.*, I, 304.

¹⁰⁸ Стари је назив *Пишиња*, в. Даничић, *Рјечник из књиж. сџарина срп.*

¹⁰⁹ Упор. мушки род *Кожалъ*, горска коса у Србији, која се помиње у 14 веку, за тим *Кожалъ Брег* у Истри (13 век) и напoкон *Кожље*, заселак близу Сарајева, *Ак. Рј.*, VI, 424 сл,

На сињору Брезице ова су места: *Кайџица* (упор. село *Кайавица* у Херцеговини, у Црној Гори значи ова реч према Вуку „вода од киша што капље с кућа“),¹¹⁰ *Домуз-бунар* („бунар за свиње“), *Крушкиће* (према Градманцима), *Девеџински*¹¹¹ *Гроб* (чука), *Зеленички рид*, *Модра ђлоча*, *Желкина вода* (према Катланову и Бадеру, *желка* = корњача), *Клисура*, *Брашноџо* (то је „песок“, назив места је метафора); *Дѣбоки дол*, *Цејен камен* („мездра“ = међа на Летовско); *Кишка* (в. горе, „мездрата на Рудничко“). Њиве имаду ова имена: *Ограђи* (= њиве око кућа, в. горе), *Орашец*, *Горун* (известилац не зна за дрво *горун*, него само за *благун*), *Црни Врф*, *Рамнишџа*, *Лески*, *Бафџур-Дол* (ту су чесма и трла; не зна што је први део), *Мирчеа ђадина* (в. горе), *Бруса*¹¹² (дол, рупа), *Црвени мел* (ту је „песок“; врло важна потврда за постојање речи *мел* „песак“ и овим крајевима; досада је била потврђена само на чакавској територији), *Рид*, *Урвал* (в. горе, малце дол). Пасиште се налази у *Суф кладенец*.

Још су у близини два села *Лешевци* и *Рудник*. *Лешевци* (адј. *леше(в)ски*) је назив истог типа као горе Градманци, али је посве нејасна основа. *Рудник*, назив који долази и као име краја, и иначе је чест топоним, не треба објашњења. На што се назив односи, нисам могао утврдити.

Адјектив од личнога имена је и *Кайланово*. Тврди се да је турско име гласило *Кайлан*.¹¹³ Зашто је измењено *џл* у *џл* не знам. На његову сињору су ова места: *Ћумурлук* (позната тур. реч), *Срџ* (реч значи велико брдо, венац горски), *Бел брег*, *Корија Салибегова*, *Шамак* (в. горе, зове се и *Блаџо*; за *шамак*, који се сије, вели се и *џрска*), *Тоџинци* (било је насеље, јер има трагова кућама), *Велкова чесма* (ту је „чифлак“), *Сџари лојза*, *Лака* (= лука, ливада), *Тојолка*, *Плујина* (о овој важној речи в. горе), *Семенски рид* (долази од тур. *seimen* „жандарм“), *Прџај* (кад је жарко сунце гори ту трава, одатле име), *Лешески камен* (међа према Летевцима и Градманцима). Њиве се налазе на овим местима: *Горни* и *долни ограђе* (в. горе), *Трлишџа*, *Пали-воденица* (ту је могла бити воденица, јер има поток), *Голема* и *Мала Желкарница* (ту има доста корњача), *Висока ричка*, *Елезово круфче* (деминутив од крушка), *Широка орница* (= ледина).

Блатско је село и *Ржаница*¹¹⁴ (на војној карти *Ржаничане*). Назив долази од *рж* „раж“ (*орж* у говору Торбеша).

Од Пчиње горе станују *Коџорци*. Зашто се тако зову нисам могао сазнати. То је заједнички назив за села *Дивље*, *Сушица*, *Винци*, *Малино*, *Живење*, *Павлешенци*, *Сџаро* и *Младо Нагоричино*, *Горно Коњари*. Од Нагоричина даље станују *Шојои* или *Шојје*. Наше испитивање ограничиће се само на Дивље. *Дивље*¹¹⁵ има фонетску важност. Околица Скопља не позна уметнутога *л* после лабијала. Говори се у Каршијаци само *Скојје* или *Скоје*. Овде имадемо у имену већ уметнуто *л*. На сињору овога села налазе се ова места: *Осџровица*¹¹⁶ (чест назив, према *Долњо Коњари*), *Висока сџрана* (према Градманцима), *Бегова чесма*, *Трајково џрло*, *Лиси рид*¹¹⁷ (према Крушју), *Цејен камен* (према Џидмирцима), *Калуђерова чесма*, *Белуџрак* (зове се и *Сџража*), *Коларовац* (према Сушици), *Кучбаба* (брдо), *Мемедов чардах* (према Средњим Коњарима), *Раскрсница*. Њиве се зову: *Грамади*,

¹¹⁰ Ак. Рј., IV, 389.

¹¹¹ Од *девеџија* „гонич дева“, Ак. Рј., II, 383. Овуда су заиста пролазили каравани дева, види ниже.

¹¹² *Бруса* је чест наш топоним, в. Ак. Рј., I, 685.

¹¹³ Тур. *карлап* значи „тигар“, упор. Ак. Рј., IV, 845. Реч је морала бити надимак некога Турчина који је имао овде свој чифтлик.

¹¹⁴ Упор. *Аржано* у Далм., *Ржаница* у Херцеговини, Миклошић, Die slav. Ortsnamen aus Appell. II, број 586.

¹¹⁵ Има се зацело подразумевати општа реч *џоље*, упор. *Дивље џоље*, чест топоним, Ак. Рј., I, 424. Место се налази у пољу.

¹¹⁶ Упор. Ак. Рј., IX, 281.

¹¹⁷ Адјектив *лис* чест је у нашој топономастици; упор. *Лиса сџијена*, *Лисо џоље* итд. Ак. Рј., VI, 110.

Карабајчевац, За вир (ту је извор-вода), Девојчин дол, Сџража, Терзићев рид, Сџрана, Лашчани (нејасно), Рамнишџа, Здравац, Кула (код Здравца), Мечковац, Јовкови ниви.

Места на сињору села Крушје и Коњари имају исти карактер као и она где Арнаути станују. И овде имамо помешане турске и словенске називе. Сињор села Крушје обележен је овако: *Чисти габер* (овако се каже и кад се турски говори), *Зеленик дереси* (= поток), *Рамнишџе*, *Eski agyl* (= старо трло), *Baglar* (= лојзе), *Руџалар* (= рупе), *Bair* (= брдо), *Плоча*, *Ivanli deresi* (село *Ivanli*), *Orta kori* (= средња шума), *Церлер* (ту је било цркова), *Ko(d)ža baglar* (= сџаро лојзе), *Koža kori* (= стара шума). Њиве се зову *Градина*, *Karši tarla* (= њива), *Bair*, *Deber kolinč* (неразумљиво), *Љка* (= лука), *Strga* (= струга).

Исти карактер имаде и топономастика села Средњо Коњари (турски *Orta Güreler*). На сињору овога села налазе се ова имена: *Divlje potogi* (сух поток и турски се овде каже *potok*, за разлику од *dere*), *Памуклук*, *Рамнишџе*, *Умнишџе* (од „хума“), *Mešelyk* (= шума, упор. у Лици *Мушалук* и горе *муша*), *Mehmed čardagi*, *Arap poes* (= појас, само као име места, иначе се вели *kušak*), *Sušica tarlasi* (= њива сушичка), *Пржал* (в. горе, близу Сушице), *Орлак* (то је брдо = *bair*), *Kuzyldžiklyk* (= дренки), *Egri tarla* (= крива њива названа због тога што се завија), *Eski baglar* (= стари виноград), *Ноина* (= Новина, ново искрчена њива, близу села), *Градишџе* (више села, има остатака од куле), *Љка* (наглашено на дочетном слогу према турском језику), *Taslyk*, *Jokare Kübairi* (граница према Горњим Коњарима), *Simitči agyli* (= трло некога продаваоца симита), *Драга* (-а изговорено кроз нос, то је „карпа“, ова се арнаутска реч употребљава и у турском говору овога села), *Деве јоли* (= пут дева, од Скопља до Св. Николе ишле су деве), *Карџа*, *Гурлин* (сухо место без воде), *Аргач* (ова турска реч употребљава се и у Каршијаци као назив за део трла), *Умарница* (бела земља = хума; и турски се каже тако), *Endebe* (= доље, противно је *jokuš* „горе“), *Düzlik* (= равно место), *Ožovica tarlasi* (= њива неке хоџинице), *Aganyn bagı* (= агин виноград), *Локва* (и у турском се овде говори ова наша реч), *Kara dere*, *Руженица* (= рженица), *Kodža jamaı* (брдо, подножје, страна), *Vakof*, *Kečik kyran* (дивље козе се обесиле на дрво, упор. *Kajmakčalan*), *Batyklar*, *Aponyn jamadži* (= страна фамилије *Ајолар*), *Sali čajanyn korisi* (= шума ћаје Салиха), *Adadžikler* (= разбацане њиве), *Ašai Љка* (= доња лука), *Jokari Љка* (= горња лука), *Alčak* (= ниско место), *Mezarlyk* (= гробиште), *Arap mezarlygi*, *Baba mezarlygi* (ту носе старе жене свећу да мађијају), *Леска* (турски се каже за ово дрво *fyndyk*), *Ici armučik* (= две крушке).

Њиве овога села зову се овако: оне што су око куће зову се *Градина*, оне што су на путу за Дивље *Варница*.

Долно Коњаре (овде се изговара *Којнаре*) зове се турски *Ašai G'üreler*. На сињору овога села налазе се ова места: *Kori Salicee* („Салихова шума“, то је граница према Средњо Коњари), *Hadžarlar baglari* (*Hadžarlar* се за турскога времена звало данашње Александрово), *Тумба* (међа према Александрову), *Ekši suı* (= кисела вода које заиста има ту), *Рженска граница* (турски изговор), *Нак'арлар* (граница „сос Катланово“, известилац Турчин преводи овај топоним у „бели брег“), *Узип Осои* (= дуги осој), *Сџража*, *Пејканица* (неразумљиво), *Сџари лојзе* (на турски *Eski baglar*), *Гробишџе* (турски *Mezarlyk* ова три места чине границу према Дивљем). Њиве се називају овако: *Тумба*, *Kara dere* (= црни поток; ту је и горе споменуто место *Kori Salicee*), *Arap tarla* („арапска њива“ названа овако, јер јој је земља црна), *Krmezi toprak* („црвена земља“), *Дервен* (према месту *Тумба*), *Кујина* (испод *Дервен*(та); за купину Турци у овом селу немају свога израза, у Средњим Коњарима изговарају *кџина*), *Љка*, *Ва'кап* (в. горе, има још дрвећа), *Alčak* (в. горе), *Градина* (то су њиве око села и *Алчак* је градина).

Назив за ова два данас турска села веома је интересантан не само за топономастичка испитивања, већ и за етнографска. Назив *Коњаре* вели да

је овде морало постојати насеље Турака из Коније. На то упућује и назив што га дају Јуруци становницима ова два села. Саме себе називају Јуруци *Jürük*, а за становнике ова два села веле да су *Türkler* „Турци“. По именима сојева се види опет да су, касније, у ово село долазили и други муслимани: Торбеши и Арнаути, који су овде заборавили слов. и арнаутски језик и османизирали се. Упор. називе сојева *Алколар*, од слов. хипокористика *Алко*, а ово од *Али*, *Арнаушлар* итд. у Доњим Коњарима. У Средњим Коњарима постоји, поред тога, и предање да је Коњаре испрва било турско и „ристјанско“ насеље и да се звало *Грнчево*¹¹⁸ од *грнац* „лонац“. Селјаци ристјани иселише се одавде као чифтчије у Горње Коњаре. Понесоше, дакле, са собом и име *Коњаре*, које заправо за њих није имало смисла, јер нису Коњари.

Турски назив *g'ütreler* доводе Турци у везу са глаголом *g'ürmek* „гледати“ и преводе тур. назив свога села: „само да се види“. Назив је, дакле, барем што се тиче значења, истога типа као наша имена *Озрен*, *Призрен*, или страна итал. као *Belvedere* итд. Означује положај угодан за гледање. Ко им је дао овај назив, да ли турске власти, за које знамо да су на Балкану не само често мењале топономастичке називе, него и стварале нове, или су га створили становници овога насеља сами, не знам.

Словенски становници Горњих Коњара зову сами себе *Долноселци* за то што су дошли, како веле, из Доњих Коњара. Не знају када су дошли одатле. Према томе је извесно да је за *Ašai g'ütreler* постојао и словенски назив *Доње село*. Одатле се иселише Словени и у село Сушицу.

На сињору Горњих Коњара налазе се ова места: *Чивлак* (то је заправо мало село; било је, како назив каже, турски чифтлик), *Орници*, *Муневце* (назив означаује насеље, али му данас нема трага), *Кичиница* (рид, изведеница је зацело од *кишка*, како се често метафорички зову узвисине у овим крајевима), *Било* (брдо, не додуше чести топономастикум на срп.-хрв. територији за узвисине),¹¹⁹ *Корија*, *Рокчиња новина* (рид), *Орљак*, *Милковица*, *Прогон*. Њиве се налазе на овим положајима: *Градишће* (имаде остатака старог града), *Пошак* (= поток), *Суходолина* (суха река која долази од Сушице), *Ниви* (више села), *Свети Илија*, *Свети Никола*, *Рибаров дол* (в. горе), *Велков дол*, *Корија* (о изговара као у), *Чукар*,¹²⁰ *Дивљански ђуш* (не каже *џаш*, то се види и из израза за *Винци ђушош*), *Под Гробишће ниви*. Трла су им на овим местима: *Орница*,¹²¹ *Гочева ричка*, *Корија* и *Рибаров дол*.

Како Сушица лежи на сухом потоку нема сумње да сам назив села стоји у вези са овом чињеницом. Тако се имају тумачити готово сви наши многобројни топоними овога типа. На сињору овога села налазе се ова места: *Врли дол* (значење адјектива биће „дивљи, бесни“), *Луша*¹²² (брдо), *Парамиди*, *Милковица*, *Црна клада*, *Лесково*, *Курељ* (брдо), *Бунар* (турска жандарска кула), *Трсје* (брдо), *Ћишка* (в. горе), *Девојчин дол*, *Ојлазница*¹²³ (каљужан терен, на војној карти криво Облазница), *Коларовац*, *Терзићин рид*, *Пржаре* (-и, не Пржале), *Арајовац* (поток), *Мемедов чардак*, *Орљак*, *Ђуревско ђрло*, *Уши* (в. горе што је речено у погледу ове метафоре). Њиве им имаду оваква имена: *Клисура*, *Ограђа*, *Авлија*, *Градина* (в. горе), *Рајков дол*, *Лесково*, *Камена вода*, *Бачилишће*, *Ситража* (брдо), *Ојлазници*, *Врбица* (ту је чешма), *Осаћевици*, *Врли дол* (в. горе), *Гљбоћи дол* (ћ је место к пред и, овде правилно), *Чесџак*,¹²⁴ (= густа шума које данас нема), *Којеница*, *Димевица* (од личнога имена Диме), *Кушлеш*¹²⁵ (брдо), *Дервен* (ту је била

¹¹⁸ Упор. *Грнчевац* у срезу шабачком, *Ак. Рј.*, III, 452.

¹¹⁹ *Ак. Рј.*, I, 302.

¹²⁰ Чест топоним у Србији, *Ак. Рј.*, II, 98.

¹²¹ Веома чест топоним на читавој нашој територији, упор. *Ак. Рј.* IX, 360. И у Жум-берку има назив честице Орнице (пл.).

¹²² Биће исто што и наши топоними *Љуш*, *Љуша* (*Ак. Рј.* VI, 329) са разним општим речима и без њих: *Љуша Ситрана*, *Љуши до* итд.

¹²³ Упор. *ојлаза*, -ина „оно што плуг прескочи кад оре“, *Ак. Рј.* IX, 68.

¹²⁴ *Ак. Рј.*, I, 951.

¹²⁵ Упор. *Кушлеш*, име селу у срезу нишком, *Ак. Рј.* V, 839.

турска кула, испод ње долина као пролаз), *Пейеларица*, *Лучново* (долина, скровиште комита), *Краљово шрло* (од личнога имена *Краљ*), *Црквињини ниви*. Интересантно је име брда *Прокојља*, на коме је крст у част Св. Прокопија. Име места треба упоредити са именом града *Прокуље*, које је такође адјектив од *Прокојије*. Сем на поменутим местима, трла им се налазе још на местима која се зову: *Богојев дол* и *Јанкулица*.

Са турским чифтлицима у најужој вези стоји у овом крају и турска топономастика, која није незнатна. Од словенских насеља носи чисти турски деминутив као назив село *Бунарџик*.¹²⁶ Са данашњим нашим адјективима од турских личних имена као што су *Ибраимово* (народ изговара *Ибрамово*), *Идризово*, *Белинбегово* (турски само *Белинбег*), преведени су заправо турски обични називи места: *Ibrahim-kjüi*, *Idriz-kjüi* (*köy* == село). Сем тога имадемо и назив *Ћојлија* (на карти криво *Ћејлије*, *e* је ваљда рђава замена за турско *ö* које Турци који туде станују изговарају као *ü*). Турци му веле *Kjüilidže* (= сеоце). *Кадино* (подразуми село) звало се *Kadi kjüi* (= кадијино село). До данас се сачувао турски назив села *Јурумлери* (ту има и цигана). Дочетак *-i* наш је плурал додан на турски *Urumler*¹²⁷ = Грци којих се успомена сачувала у скопској топономастици у именима *Грчец* и *Арнаџија*. Овде се вели да је неки Грк имао ту кавану (хан), али зашто би био назив у плуралу кад би име исходило само од тога једног Грка?

На сињору села Идризова налазимо ове називе: *Дрма* (под селом, познат македонски топоним, међа према Кадином селу), *Шамак* (в. горе), *Гробиштинска српска* и *лаштинска*, *Ливачиња*, *Извори*. Њиве су на местима која се зову: *Оризишће* (упор. име села *Оризаре*), *Долни оградје*, *Горни бафчи* (= баште). Потоци се зову *Ендек* (турска реч), *Јаруга*.

Забележити је још име села *Мацаре*, данас Душановац, у турско време *Маџарлџк*¹²⁸ и *Ајватовци* (на карти криво Ајватовац). Последње се звало у турско време *Ajvatly*, од тур. *aiya* = дуња. Последњи пример је интересантан због тога што показује како Словени прекрајају чисто турске топониме у имена насеља типа, на пример, *Огњанци*¹²⁹ (у Белинбегову се вели *Od'nanči*), од личнога имена *Огњан*. Нејасна су имена насеља *Мралино* и *Ржаничино*. Топоним *Ржаница* срели смо баш у овим крајевима, али не знамо да ли је то каква општа реч извеснога значења или је то лично име јер имамо адјективну изведеницу.

Забележити је да тзв. латинских гробишта, које смо горе видели у Бадеру, имаде и у овим селима: *Кадино село*, *Белинбегово*, *Мралино*, *Хаџарлар* (данас Александрово). Овде се зову из непознатих разлога *Русалинска* од *русалии* < лат. *rosalia*. То спомињем због тога што наша војна карта криво пише Русаминско Гробиште.

На сињору села Ајватовци налазимо ова места: *Големи рид* (према Бујковцима, на карти криво Буковац), *Бујкоска локва*, *Грушински нивје* (од имена села *Грушинци*,¹³⁰ на карти *-е*), *Арачинска*¹³¹ локва (од *Арачиново*), *Црквишће*, *Криви дол* („искрчкано на тамо на вамо“, тако известилац тумачи ово име), *Рички*, *Јака* (турска реч која значи „страна“, јер је ту граница „откаи Белинбегово“), *Гладно Поље* (исто што и *Јака*). Њиве села Ајватовци имају ова имена: *Борев риш*, *Гладно поље* (од села доле), *Ограђе* (то су њиве око куће, в. горе), *Превалец* (брдо; значење речи објашњава известилац овако: „па ће идеш угоре овака, па удоле ће паднеш“), *Лојза*, *Рогљевица* (у Бунарџику било је „кабиле“¹³² Рогљевци). Трла су на местима која се

¹²⁶ Турски деминутивни суфикс *-џик* може да дође и на слов. називе, упор. *Бџоградџик* у Бугарској.

¹²⁷ *j-* налазимо и иначе у нашим турским речима; пореди *јулар* (Босна) поред *улар* (Жумбрак), доле ниже *јурија* поред *урија* (Босна). Пор. Ак. *Pj.*, IV, 677.

¹²⁸ Нисам могао сазнати како Маџари долазе овамо.

¹²⁹ Упор и Ак. *Pj.*, VIII, 752.

¹³⁰ Упор. Ак. *Pj.*, III, 481.

¹³¹ Упор. презиме *Арачиновић*, Ак. *Pj.*, I, 98.

¹³² Реч је и арнаутска, значи „сродство“, тур. *kabil*, Г. Мајер, *Etymol. Wörterbuch der alban. Sprache*, стр. 164.

зову: *Пешеви Трла*, *Борев рид*. Називи узвисина: *Жежев рид*, *Злашов рид* (данас нема имена Жежо ни Злашо), *Хаџиев дол* (ту је поток), *Гуз габер* (= густ), *Широка ђадина* (= широка рупа), *Лаџински ђадини* (значајно због назива *лаџински гробишта*), *Хаџиеви лисници* (*лисник* је дрво које се сече за зимску храну ситне стоке).

На сињору села *Ђојлија*¹³³ налазе се ова места: *Араџлије* (турски *Араџли*, за то што је била „тава нива на никој Арапин“, међа према Мралино), *Вакџе* (и турски се каже тако; -*че* је деминутивни суфикс), *Јака* (в. горе, међа према Александрову), *Тумба*, *Раздолци* (и турски се каже овако), *Селиштије* (турски *Sivjerende* као одговор на питање *Nerden süreisen?*), *Eski baglar* (= Старо Лојзе), *Eglendže* (према Ибраимову, и српски се каже овако овоме месту). Њиве се овога села називају овако: *Kargalyk* (од тур. *karga* „чавка“, ову реч говоре и Срби), *Čali* (= трн, Македонци кажу *Чалија*), *Vizana* (= мраз, и хришћани веле овако), *Оградје* (назив Срба, а *Градина* Турака, в. горе), *Jüri* = *Јурија* (тур. реч „утрина за стоку“).

Назив насеља *Бујкоец* је очито супстантивирани адјектив од хипокористика *Бујко* (потврђено од 14 века) од *Бујислав*.¹³⁴ *Бујковац* долази више пута као име села у предратној Србији. На сињору његову налазимо ова места: *Теђија* (према селу *Мршовец*, говори се и у плуралу *Мрша(о)вци*¹³⁵ на карти Мршевац), *Каршија Бујковечка* (налази се између Теђије и Мршовца; важан назив због тога што нам објашњује турски назив *Каршијака*), *Бубаћи рид* (ту се „бубаћ рађало“, памук), *Два гроба*, *Големи рид*, *Али чауш*,¹³⁶ *Таврајков бузалак* (Таврајко је лично име, *бузалак* је босиљак), *Бунарџиски локви* (адјектив је од имена села Бунарџик), *Друм* (који Турци зову *Bag dere*), *Косћев рид*, *Драганово*, *Дервен* (в. горе). Њиве се зову: *Ћеска руја* (адјектив неразумљив), *Викало* (рид), *Висока ричка*, *Ћурлин* (ту је вода), *Бошњакон рид*, *Злашово шрло*, *Тођузово шрло*, *Кабаир* (Турци веле исправно *Kaba bair* „дебело брдо“, интересантан пример хаплогологије турских речи у устима људи који не знају турски), *Косћев рид*. Трла се налазе код *Дворои* у селу. Поток се налази у *Раздолци*.

Сињор села Александрова (*Хаџалари* за становнике се каже *Хаџаларџи* в. горе) где има и Турака (једно се „кабиле“ зове турски *Мајкали*, јер су дошли од *Мајке*, в. горе), обележен је овако: *Земберов рид*, *Ливади* (према Мралино), *Водошек* (каже се и *Мешелиштије*), *Тумба* (према Ђојлија), *Долно село* (= Долно Коњаре, в. горе), *Ошћа ричка* (високо брдо, од *оштер*, *р* испао ради дисимилације), *Средњо село* (= Средњо Коњари), *Илиева локва*, *Кара баир* (међа са Буковчанима, и српски се каже овако). Њиве се зову: *Долно поље*, *Крленица* (рид), *Долни лојза*, *Пржали* (рид, в. горе), *Големи рид*, *Грашиштије* (у старо време ту се грах садио), *Ума* (позната општа реч), *Хаџи шее* (и српски се каже овако), *Горно поље*, *Баг дере* (турска реч „до виноградски“), *Горна и Долна Мешалија* (од тур. *теђе* „шума, лист, дубоко дрво“), *Ташлич* (турска реч, упор. *Таслица* за Плевље у новопазарском санџаку).

У селу *Јурумлери* (-и је наш плурални наставак који је додан тур. плуралу, в. горе исто у *Хаџалари*) има Цигана, који су очували свој цигански говор. Зову се *бару(ш)чи* (тур. реч), јер су правили барут. За топономастику овога села без икакве су важности. Сињор села обележен је овако: *Солен вир* („кај Белинбегово“, ту је земља слана), *Зад ливадје*, *Прогон шрубареВСКИ* (од Трубарево, које је, изгледа адјектив од личнога имена), *Лисичје*, *Млака* („кај Идризово“). Њиве се зову: *Бел камен* (код Казненог завода), *Јасенче*, *Голема ливада*, *Дасџанбегова ливада*, *Дунек* („Вардар текол тува“), *Ада*

¹³³ Упор. други наш назив од исте тур. речи: *Ђојлук*, Archiv für slav. Philologie, XXXV, 341, бр. 3.

¹³⁴ Ак. Рј., I, 719.

¹³⁵ Упор. *Мршевац*, земљиште у срезу београдском, и *Мршево*, Ак. Рј., VII: 82 сл.

¹³⁶ Турски начин означавања земљишта и месних имена само помоћу личнога имена, а без икаквога суфикса за извођење. Упор. *Мустафа Паша*, место код Дринопоља.

(тур. „острво“), *Орман*, *Корабишће* (ту је и пасиште; речи *кораб* нисам чуо), *Мандра* (мандра је овде сеница за овце, а *аргач* служи за музење), *Оградје*.

На сињору Белинбегова ова су места: *Бафча* (*ф* изговорен као *в*, ту је граница, „шефија сос Марино село“), *Руџа* (према Ајватовцима), *Река орланска* (адјектив изведен од *Орланце*, од *Орље*, „шефија сос Арачинци“, то је суха долина), *Љулбаш* (турска реч за „трендавил“), *Пусџа Кула* (међа према селу Мацари = Душановац), *Љукур* (ту вода тече и тоне), *Коњарник* (међа према Кадином селу, „сос Кадиноселци“; известитељу ова реч значи да су ту чували коње). Њиве се зову: *Ограђе*, *Чешима хаџиовска*, *Карагач* (тур. „црно дрво“), *Љулбаш* (в. горе), *Криви дол*, *Река арачинска*, *Крива ливада*, *Качарица*, *Крџче* (деминутив од крушка, *ф* се не чује), *Ковечки бунар*, *Млака*, *Кумановка*, *Бекчинска ливада* (тур. *бекчи* „пољак“), *Џабијица* (известилац доводи у везу са жабама, јер изговара *џаба*), *Трлишће*. Пасишта су: *Барушници* (стоји у вези са Циганима, в. горе), *Јурија* (= утрина).

Назив села *Мралино* је по свој прилици адјектив коме се има подразумевати општа реч *село* као и *Марино село*¹³⁷; али се не зна што му је основа, лично име или каква општа реч. На сињору овога села имамо ове називе: *Плужоина* (према Ибримову, известилац доводи реч у везу са *џолжави* „пужеви“, јер тамо има пужева), *Арајлија* (црна земља, назив може бити, према томе, метафоричан; в. горе, међа према Александрову), *Водошек* в. горе, према Хаџалари,¹³⁸ *Праскоиње* (ту расту дивље „праски“), *Езеришће*, *Дрма* (међа према Идризову), *Бојацица* (од *бојација*, међа према селу *Наово*¹³⁹ које је однио Вардар; и то је адјектив, али се не зна од чега). Њиве се зову: *Ђеран*¹⁴⁰ (турски се зове *Đeranli*), *Крушки*, *Ђурдоица*, *Арајлија* (није исто место које је већ речено, и овде је земља црна), *Крс* (има крст посвећен св. Ђорђу), *Љубришће*, *Гробишће*, *Прлишће*, *Каменик*, *Уштрина*, *Азмак на уштрини* (туде вода тече од Арачинскога језера у Катлановско, Турци веле *Азмакта*), *Кадино село* нема данас Турака. Адјектив изведен од *кадија* долази и у Босни: *Кадина вода*¹⁴¹ код Бање Луке. На сињору се налазе ова места: *Језеришће* (према Мралином), *Праскоини* (в. горе), *Зимберов риш* (према селу Хаџалари), *Чорбеица*, *Јака* (в. горе према Марином селу), *Берићешлија* (добра земља), *Бачило*, *Горна Јурија* (бела земља), *Коњарник* (према Белинбегову), *Идризов шойлик* (топла вода), *Солен вир* (према Јурумлерском), *Дрма* (према Идризову). Њиве се зову: *Азмак*¹⁴² (в. горе), *Оградје* (према Мралином), *Кумсал* (тур. „песок“, упор. *Кумсале* код Бање Луке), *Брес* (= брест), *Голема нива*, *Чорбеица* (в. горе), *Лисичина дујка*, *Лојза*, *Бајталија* (турска реч, ту вода лежи, ништа се не рађа, од тур. *batmak*), *Бел камен*, *Русалински гробишће* („едни ги викат латински“), *Ацкоица*,¹⁴³ *Тојполи*, *Бела земља*, *Щарен кајур* („вириште“), *Босџанишће*, *Долно Ограђе*, *Тојлик*.

Бунарџик, иако има турско име, није имао никада Турака. Једини Турци у селу били су *бекчи* и *џаја*. На овоме сињору имамо ова места: *Вирови* (према Хаџалари), *Коњарски бузалак* (в. горе), *Куйини*, *Рогљеви расије* (= хрстови, Рогљевци су „кабиле“ у селу), *Чалии* (= трње). Њихове њиве се зову: *Оградје* (под селом), *Локва*, *Аџиово шрло*, *Узунои расје* (известилац не изговара *ш*), *Јазбиње*, *На рид* (више села).

Како видимо, у топономастици овога дела Скопске котлине од важности су само Словени као староседеоци и у доста јакој мери Турци као касније

¹³⁷ Упор. *Марин до*, у Хрватској.

¹³⁸ Ово се име изговара *Хаџарлар* и *Хаџалар*.

¹³⁹ Овај је адјектив ср. рода посве нејасан.

¹⁴⁰ Исто што и општа реч *ђеран* грчкога постања која значи „греду“ за дизање воде из бунара, долази и иначе као име места, в. Ак. Рј. III, 4.

¹⁴¹ Упор. и *Кадина Лука* у Србији

¹⁴² Турска реч за „поток, мочвару“, налази се и у арн. и буг., в. Г. Мајер, *Etymologisches Wörterbuch der alb. Sprache*, 149.

¹⁴³ Од личног имена *Ацко*, в. Ак. Рј. I, 30.

придошлице који су владали дуго времена. Арнаути никако не долазе овде у обзир. Они, у осталом, дођоше у овом крају само у село *Грушину*, на војној карти *Грушинце* како се такође говори. Ово је име аугментативна изведеница од *грух* „ситно камење“, *грухач*¹⁴⁴ „шљунак“ (у Лесковцу). То што се оба имена говоре, *Грушина* и изведеница *Грушинци*, доказује да не треба у сваком имену места које има дочетак *-инци* одмах тражити лично име у њиховим основама. Може се радити и о другим општим речима. Упор. горе *Липинци* од *липа*. Дочетак *-ци* означаје становнике као и *-јанинџ*. Овај у Јужној Србији нарочито веома раширени тип имена насеља, иде, према томе, у голему групу оних наших топонима који су за право називи становника. Овај је тип, уједно, и један од најстаријих.

Петар Скок

RÉSUMÉ

Le sujet de la présente étude qui, au fond n' est que la continuation de l' étude toponomastique consacrée à la ligne Prilep—Kajmakčalan, est fourni par les noms de lieu des environs de Skoplje en dehors de la contrée dite Skopska Crna Gora et du territoire de la rive gauche du Vardar en amont de la ville.

Ce qui fait l' intérêt toponomastique du territoire examiné c' est le mélange linguistique qui se traduit d' une façon particulièrement sensible dans la nomenclature géographique. L' influence de Albanais, — population qui a franchi ici le Vardar et qui fut attirée ici par les čiftliks turcs à une époque récente, suivant l' auteur au commencement du XVIIIe siècle, — ne peut être constatée que dans quelques lieux dits (= Flurnamen) des villages de la contrée dite Karšijaka et du défilé de Derwent.

De beaucoup plus riche est, par contre, l' influence que les Turcs ont exercée sur toutes les espèces des dénominations locales. Il y a des lieux dits, des villages et des territoires portant des noms turcs.

L' auteur s' attache à démêler l' apport toponomastique de ces deux populations tout en étudiant les noms toponomastiques slaves (toponomastische Grundwörter, suivant la terminologie allemande) qui sont cependant prépondérants dans notre contrée.

Le résultat de cette triple étude, fruit d' un voyage entrepris en vue de relever les faits linguistiques de cette vallée, aboutit: a) à établir le sens des éléments du vocabulaire des parlers slaves servant dans la toponymie de la Serbie méridionale; b) à suivre l' extension de la colonisation albanaise et de l' utilisation du sol par les Turcs dans une contrée qui est, aussi bien à l' origine que maintenant, foncièrement slave; c) à caractériser la toponymie des territoires qui ont reçu des noms différents: Kotorci, Kargalak, Blato, Karšijaka, Derwent, Torbešija et qui constituent des entités ethnographiques d' origine très différente; d) d' éclaircir de différents problèmes que peut poser la stratigraphie toponomastique dans cette contrée extrêmement variée.

Petar Skok